

Vägivalla ennetamise strateegia 2015-2020 lõpparuanne

Sissejuhatus

1. Vägivalla ennetamise strateegia aastateks 2015–2020 (edaspidi VES) kiideti heaks Vabariigi Valitsuse 27.02.2015. a korraldusega nr 100.
2. Strateegia eesmärk oli vähendada aastaks 2020 Eestis vägivalda nelja alaeesmärgi kaudu:
  - ❖ Inimesed oskavad paremini vägivallast hoiduda, seda ära tunda ja sellesse sekkuda.
  - ❖ Vägivallaohvrite vajadustest lähtuv kaitse ja tugi on paremini tagatud.
  - ❖ Vägivallajuhtumite menetlemine on ohvrisõbralikum.
  - ❖ Vägivalla toimepanijate kohtlemise viisid on mõjusamad ning nende retsidiivsus vähenenud.
3. Strateegia hõlmas viit valdkonda: lastevaheline vägivald, laste väärkohtlemine, perevägivald (lähisuhtevägivald), seksuaalvägivald, inimkaubandus.
4. Strateegiat viisid ellu justiitsministeerium, haridus- ja teadusministeerium, kultuuriministeerium, siseministeerium, sotsiaalministeerium koos oma allasutustega (sotsiaalkindlustusamet, politsei, prokuratuur), välisministeerium, samuti kohalikud omavalitsused, haridus- ja tervishoiuasutused ning vabaühendused. Strateegiat koordineeris justiitsministeerium.
5. Lõpparuanne annab ülevaate strateegia perioodil ellu viidud olulisematest tegevustest ja tulemustest ning arenguvajadustest. Aruanne tugineb tegevuste täitmise ülevaadetele, uuringutele, analüüsidele ning vägivallaennetuse võrgustiku tehtud tähelepanekutele. Aruande koostas justiitsministeerium koos teiste strateegiat ellu viinud asutustega.
6. Strateegia jätkukavaks on vägivalla ennetamise kokkulepe 2021–2025, mis koostati vastavalt [Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammile 2021–2023](#).

Lühikokkuvõte

Vägivalla levik

7. Vägivald puudutab Eestis endiselt paljusid inimesi. Euroopa Põhiõiguste Ameti (FRA) 2019.a [üle-euroopaline kuriteoohvrite uuring](#) näitas, et:
  - ❖ Euroopas on kogetud kõige rohkem füüsilist vägivalda Eestis. Uuringule eelnenud viie aasta ja 12 kuu jooksul Eestis vastavalt 18% ja 10%, Euroopas keskmiselt 9% ja 6% küsitletutest. Ahistamisega olid viimase viie aasta jooksul Eestis kokku puutunud ligi pooled küsitletutest (48%), Euroopas keskmiselt 41% ning 12 kuu jooksul Eestis 33% ja Euroopas 29% küsitletutest.
  - ❖ Vägivalla ja ahistamisega on enim kokkupuuteid noortel ja haavatavatel sihtrühmadel nagu puuetega, erivajadustega ja vähemusgruppi kuuluvatel inimestel.
  - ❖ Eestis on vägivallast politseisse teatamise tase Euroopa madalaim: kui Euroopas teatas viimasest füüsilise vägivalla intsidendist politseisse 30%, siis Eestis vaid 13%. Samas selgus, et Eestis politsei poole pöördunutest jäi valdav osa (80%) politsei kohtlemisega rahule ja see näitaja oli Euroopa kõrgeimate seas. Sagedamini anti politseile teada raskematest vägivallajuhtumitest ja kui oli tegemist seksuaalse iseloomuga vägivallaga. Vähem teatati pereliikme poolt toimepandud vägivallast.
  - ❖ Eestis pöörduti pärast viimast füüsilise vägivalla intsidenti 20% juhtudel tervishoiuasutusse; teistesse abi pakkuvatesse organisatsioonidesse oluliselt vähem.
  - ❖ Eestis ollakse märksa vähem valmis tänaval märgatud vägivallaintsidenti isiklikult sekkuma kui Euroopas. Suurem erinevus ilmnes tänaval märgatud paarisuhtevägivalla juhtumitesse sekkumisel: kui Euroopas keskmiselt oli selleks valmis 54%, siis Eestis vaid 37%. Samas kõrvalseisja valmisolek juhtumist politseisse teatada oli Eestis peaaegu samal tasemel (59%) kui Euroopas (63%).
8. Justiitsministeeriumi tellitud ohvriuuringud näitavad, et vägivallakuriteo ohvriks langenud inimeste osakaal on võrreldes eelmise kümnendi algusega vähenenud, samas viimastel aastatel on see

näitaja püsinud ligikaudu samal tasemel. Kui 2015. aastal langes küsitlute test vägivaldse ründe ohvriks 3% ja vägivallaga ähvardamise ohvriks 1%, siis 2020. aastal vastavalt 2% ja 1%.¹

9. Riigikantselei tellitud COVID-19 teemalistes küsitlustes uuriti ka inimeste kokkupuuteid perevägivallaga. 2020 aprilli küsitlusele eelnenud viimase kuu jooksul koges Eestis üle 15 aasta vanustest inimestest 1% lähedase poolt füüsilist ja 4% vaimset vägivaldat – see teeb kokku hinnanguliselt 44 000 inimest.²
10. Kriminaalstatistika puhul tuleb arvestada, et Eestis on vägivallast politseile või abiasutustele teatamise tase madal ning enamik vägivallajuhtumitest ei jõua politsei vaatevälja. VES perioodil on vägivallakuritegude registreerimine üldiselt kasvanud, samas teatud liikide puhul jäänud peaaegu samale tasemele.
  - ❖ Registreeritud vägivallakuritegude arv (2010: 6979; 2015: 7889; 2020: 7975) on väikeste eranditega (2016, 2017 ja 2020) aasta-aastalt tasapisi kasvanud. See on toimunud peamiselt perevägivallakuritegude tõttu, mida on hakatud rohkem registreerima, va 2020, mil kasv peatus (2015: 2997; 2020: 3987). Viimasel kahel aastal on perevägivallakuriteod moodustanud poole kõigest vägivallakuritegudest.
  - ❖ Registreeritud seksuaalkuritegude arv on aastate jooksul kasvanud (2015: 500, 2020: 567). 2019. aastal registreeriti viimase kümne aasta kõige suurem arv seksuaalkuritegusid. 2020. aastal seksuaalkuritegude arv võrreldes 2019. aastaga vähenes (11%), alaealise kannatanuga kontaktsete seksuaalkuritegude arv koguni 15% (2018. aasta tasemele), mis võib viidata eriolukorrast tulenevatele takistustele kuriteost teatamisel.
  - ❖ Inimkaubanduse ja sellega seotud kuritegude (nt kupeldamine) koguarv on jäänud samaks (2015: 84; 2020: 84), kuid kuritegude arv on muutunud kuriteoliikide lõikes. Kasvanud on peamiselt samade isikute poolt korduvate kuritegude sooritamine.
  - ❖ 2020. aastal registreeriti sama palju tapmisi ja mõrvu (koos katsetega) kui 2015. aastal (50), kuigi vahepeelse perioodil nende arv märgatavalt langes (2016: 42; 2019: 34). Perioodil 2015–2020 registreeritud tapmistest ja mõrvadest (koos katsetega) moodustasid 27% pereliikme tapmise juhtumid. 2020. aastal registreeriti 14 pereliikme tapmist ja mõrva (koos katsetega), mida oli kaks korda rohkem kui 2019. aastal, ent peaaegu sama palju kui 2017. aastal (2015: 12). Perioodil 2015–2020 oli 63% juhtudel kõigest perevägivallaga seotud tapmistest-mõrvadest ohvri tapnud tema praegune või endine paarisuhtepartner.
11. Kokkuvõttes on ohvriuuringute järgi jäänud vägivalla üldine tase Eestis samale tasemele, Euroopa uuringud viitavad vägivalla kõrgemale tasemele ja ülimadalale teatamistasemele Eestis võrreldes Euroopa keskmiste näitajatega. Vägivallakuritegude üldine registreerimine on tasapisi kasvanud, mida võib seostada eeskätt parema teadlikkusega ning mis viitab teadlikumale registreerimis- ja menetluspraktikale.

Olulisemad tulemused

12. **Vägivallaprobleemi on Eestis üha laialdasemalt teadvustatud ja vägivalla teemade käsitlemine on ühiskonnas muutunud oluliselt nähtavamaks.** Avalikkuse teadlikkuse tõstmiseks on viimase viie-kuue aasta jooksul viidud ellu mitmeid teavitustegevusi ja kampaaniaid. Aasta-aastalt on laienenud vägivallaennetusse kaasatud spetsialistide ring. Valmisolek panustada vägivallaennetusse kodanikualgatuse korras on kasvanud. Näiteks 2019. a suvel käivitunud kampaania *#meieajakangelane* sündis kodanikualgatusega. Naistevastase vägivalla teadvustamiseks on tehtud tantsuetendusi, kontserte, näituseid, loodud audiosaateid. Meedia on hakanud aktiivselt ning enamasti läbi asjatundlike käsitluste kajastama vägivallateemasid. Inimkaubanduse ennetamiseks on käivitunud koostöö hotellide ja restoranide liiduga ning lastevastase vägivalla teemal spordivaldkonna katusorganisatsioonidega. Vabatahtlike on kaasatud konfliktvahendajatena ja ohvritega töösse naiste tugikeskustes ning MARAC võrgustikes. Alates 2017. aastast annab justiitsministeerium koostöös Vabariigi Presidendi Kantseleiga välja [vägivallaennetuse tunnustusauhinda](#), et tunnustada inimesi ja asutusi, kes on paistnud silma panusega vägivalla ennetusse.
13. **Ennetusmaastikku on hakatud ühtlustama ja koordineerima**³. 21.04.2021 kiideti valdkondlike ministrite poolt heaks [valdkonnaülese ennetuse kokkulepe](#), mis raamistab riigiasutuste ühised

¹ <https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2020/vagivallakuriteod>

² Makarova, M (2020). COVID-19 teemaline küsitlus. 6. voor (21.-23.04.2020). Riigikantselei üldraport.

³ Valdkondlike valitsuse komisjonide liitmise ja valdkonnaülese ennetuse kokkuleppe kinnitamise teemaline teade: <https://www.just.ee/et/uudised/justiitsministeeriumi-ettepanekul-arutati-kolme-valitsuskomisjoni-uhendamist>.

plaanid lastele ja noortele suunatud esmases ennetuses, rõhutades ennetustegevuste, tulemuste ja mõjude hindamise vajadust ning spetsialistide pädevuse arendamist. Vägivallaennetuse potentsiaal seisneb vajalike teadmiste ja oskuste andmises kõigile elanikkonna gruppidele, eelkõige aga lastele ja noortele, kes on eraldi sihtrühmaks ka riikliku valdkonnaülese ennetuspõhimõtete kokkuleppes.

14. **Loodud on vanemluse toetamise meetmeid ja üha enam lapsevanemaid on neid kasutanud.** Loodud on veebipõhine infovaramu tarkvanem.ee, positiivse vanemluse arendamiseks programme ja muid tugimeetmeid, nt [Imelised aastad](#), [Hoolivad isad](#), PREP, PRIDE koolitused ja tugigrupid.
15. **Koolikiusamise vastane võitlus on saanud kindla koha koolide ennetusplaanides.** Haridus- ja teadusministeerium on loonud kiusamisvaba haridustee koalitsiooni ning jõudsalt on koolidesse laienenud kiusuennetuse ja sotsiaalsete toimetulekuoskuste õppe programme, nt [KiVa](#), [VEPA](#), [Kiusamisest vabaks](#), [Vaikuseminutid](#), [tugiõpilaspõhine programm TORE](#).
16. **Lastele suunatud teenuste areng on olnud kiire.** 2018. aastal jõustusid SHS muudatused, millega loodi õiguslik raamistik kinnise lasteasutuse teenusele (KLAT), loodud on lastemaja teenus ja avatud kolm lastemaja, tõhusalt töötab lasteabi telefon ning vaimse tervise nõustamisel on vabakonnast eriala spetsialistide tuge pakkumas MTÜ Peaasjad ning Eesti Noorte Vaimse Tervise Liikumine. 2015. aastal justiitsministeeriumi poolt alaealistele õigusrikkujatele käivitatud perepõhine programm MDFT on tänaseks saanud püsirahastuse ja kättesaadav üle Eesti. Riskikäitumisega noortele on Siseministeeriumi toetusel loodud SPIN ja STEP programmid. Samuti on laiendatud noorsootöö võimalusi ja noortekeskustes viiakse ellu programmi TUGILA.
17. **Vägivallaga seotud toetavate teenuste ning abivõimaluste kättesaadavus on parem ning mitmekesisem.** Ohvriabis on lisandunud uued teenused ja sihtrühmad. Näiteks on kasutusel kõrge riskiga perevägivallajuhtumite ohvrite toetamisel MARAC mudel, loodud on seksuaalkriisiabi keskuste süsteem Eesti neljas haiglas, laiendatud kriisinõustamist ohvriabi kaudu, loodud ohvriabi kriisitelefoni 116 006 ja pakutud kogemusnõustamist, sh lapsepõlves seksuaalvägivalla ohvriks langenud inimestele, laiendatud psühholoogilise abi kättesaadavust seksuaalvägivalla kogemutele, arendatud naiste tugikeskuste teenuseid. Vägivallaohvrite teadlikkuse tõstmiseks on koostatud mitmeid juhendmaterjale ja veebilehti. Ka suur osa teavitustegevusest on olnud seotud teenuste ning nõustamisvõimaluste tutvustamisega.
18. **Kannatanutelt on hakatud regulaarselt tagasisidet küsima.** Alates 2019. aastast saavad kannatanud veebis ja soovi korral anonüümselt anda menetlusasutustele ja ohvriabile tagasisidet oma kogemuse kohta. Kannatanute ettepanekud aitavad arendada menetlusprotsessi ja teenuste osutamist vastavalt inimeste tegelikele vajadustele. Ohvriabi teenuste kohta on tagasiside andmise võimalus loodud ka sotsiaalkindlustusameti veebilehele.
19. Spetsialistide valmisolek ja koostöötahe on paranenud ning **keerulisemad vägivallajuhtumid saavad lahenduse eri elualade spetsialistide võrgustikutöös.** Justiitsministeeriumi eestvedamisel on alustatud õigusrikkumisi toime pannud alaealiste suhtes Ringist välja mudeli kasutamist, esialgu Pärnumaal, aga plaanis on mudelit SKA rakendamisel laiendada üle Eesti. Siseministeeriumi eestvedamisel viib sotsiaalkindlustusamet kõrge riskiga perevägivalla ohvrite suhtes ellu MARAC-i ning vanglasüsteemis on kasutusel MAPPA mudel. Samuti on perevägivalla teemale tähelepanu omistamiseks loodud lähisuhtevägivalla juhtrühm, kes koordineerib Pärnus lähisuhtevägivalla ohvrite kaitseks 2018. aastal ellu viidud pilootprojekti tulemusena loodud valitsustaseme vastavat tegevuskava.
20. Ohvritele tähelepanu pööramise kõrval on hakatud aina enam rääkima ka sellest, **et vägivallatsejad peavad võtma vastutuse enda vägivaldse käitumise eest ning tegema pingutusi vägivallast loobumiseks. Riik on selleks üha enam võimalusi loonud.** 2019. aastal loodi vägivalla toimepanijatele tugiliin, lisaks toimivad vägivaldselt käitunud inimeste tugigrupid. Loodud on seksuaalkäitumisalase nõustamise kabinet probleemse seksuaalkäitumisega inimestele ning viidud ellu koolitusi ja arendatud koostööd seksuaalkäitumisega seotud nõustamise teemadel. Jätkuvalt on vajadus vägivalla ennetusprogrammide järele kogukonnas ning leida lahendusi sõltuvus- ja vaimse tervise probleemidest tingitud vägivalla ärahoidmiseks, mis eeldab tihedamat koostööd tervishoiuasutustega.
21. **Menetlusvõimalusi on muudetud paindlikumaks.** 2019. aastal laiendati kohtueelses menetluses kohustuste valikut, mida saab prokuratuur menetluse lõpetamisel süüdlasele määrata, näiteks kohaldada alkoholi tarvitamise keeldu võimalusega kontrollida keelu täitmist elektroonilise valve seadmega. Samuti lisandus asjakohase vabakohustuse määramise võimalus. Programmi-

kohustuse määramise võimalust kasutatakse kohtute poolt aina enam nii noorte vägivalda-probleemide kui perevägivalda korral, et parandada teo toimepanija oskusi kontrollida paremini oma käitumist, arendada sotsiaalseid oskusi ning kujundada hoiakuid.

22. Õiguskaitse-süsteemis on **menetlejaid koolitatud kannatanute sensitiivse kohtlemise, perevägivaldaohvrite aitamise, väärkoheldud laste küsitlemise ning kohtlemise, inimkaubanduse tuvastamise jm teemadel** nii täiend- kui baasväljaõppes. Kasutusel on juhendmaterjalid alaealiste, kannatanute ja inimkaubanduse ohvrite abistamiseks. Selgeks eesmärgiks on menetleda juhtumeid kiiremini ja aina enam kaalutakse taastava õiguse võimalusi. Asutud on kaardistama vaenuritegude levikut ning kannatanute sensitiivse kohtlemise koolitustel on pööratud tähelepanu vaenuritegude ohvritele kui ühele haavatavale sihtrühmale.
23. Viimase viie aastaga **on Eesti ratifitseerinud või üle võtnud enamuse olulistest rahvusvahelistest instrumentidest**: Euroopa Nõukogu konventsioonid [inimkaubanduse vastase võitluse](#)⁴, naistevastase ja perevägivalda ennetamise ja tõkestamise ([Istanbuli konventsioon](#)), laste seksuaalse väärkohtlemise ennetamise ([Lanzarote konventsioon](#)) kohta, Euroopa Liidu ohvrite direktiivi ja alaealiste menetlusõiguste direktiivi.

---

⁴ EN inimkaubanduse direktiivi ülevõtmisega seotud hinnang Eestile: <https://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking/estonia>.

Alaeesmärk 1: inimeste oskused vägivallast hoiduda, vägivalda ära tunda ja sekkuda on paranenud

1.1. Edendatakse vägivallaalast teadlikkust ja seeläbi kujundatakse vägivalda taunivaid hoiakuid

Laiema avalikkuse seas vägivallaalase teadlikkuse edendamine

24. Vägivallaalase teadlikkuse tõstmiseks on toimunud arvukalt erinevaid teavitustegevusi ja suurenenud on vägivalda teema kajastamine nii kirjutavas- kui telemeedias. Erinevad partnerid on korraldanud teemakohaseid seminare ja koolitusi, käivitanud uusi projekte ning viinud ellu teavituskampaaniaid.
25. Teadlikkuse tõstmiseks lastevastasesst vägivallast on fookus olnud laste seksuaalse väärkohtlemise ja laste kehalise karistamise ennetamise teemadel. 2018–2020 võeti seksuaalse väärkohtlemise ennetamisel fookusesse ka spordiorganisatsioonide teadlikkuse tõstmine laste heaolu tagamisest ning väärkohtlemise ennetamisest⁵. Alates 2015. aastast on igal aastal tähistatud laste seksuaalse väärkohtlemise vastast päeva temaatiliste videoklippide ning ennetussõnumite edastamisega⁶. Lasteabi⁷, lastemaja⁸, MTÜ Lastekaitse Liit⁹, politsei- ja piirivalveamet¹⁰ ja mitmed teised asutused on viinud regulaarselt ellu tegevusi abiteenustest teadlikkuse tõstmiseks ja hoiakute muutmiseks nii laste kui laste heaks turvalisust tagavate täiskasvanute seas.
26. Mitmete kampaaniate ennetussõnumites on rõhutatud eeskujuks olemise rolli. Sellist lähenemist on nt kasutatud tarkvanem.ee¹¹ veebinõuannetes parima vanemluspraktika tutvustamisel. Samuti lähtus sellest „Aga mina“ valge õhupalli eeskujuliikumine¹², milles pöörati sõnumiga „Aga mina julgen sekkuda“¹³ eritähelepanu mh perevägivalda juhtumite korral sekkumise vajadusele.
27. Teadlikkuse tõstmiseks perevägivaldast on ellu viidud järgmiseid kampaaniaid:
- ❖ 2015. aastal lõppes Euroopa Komisjoni fondi PROGRESS rahastusel läbiviidav naistevastase vägivalda ennetamise projekt, mille käigus viidi läbi meediakampaania „Ava Silmad“ ja korraldati rahvusvaheline konverents „Kasvatades vägivallavaba põlvkonda“. Projekti viisid ellu justiitsministeerium, siseministeerium, politsei- ja piirivalveamet, sotsiaalministeerium, Eesti avatud noortekeskuste ühendus ja Eesti naisteühenduste ümarlaud.¹⁴
  - ❖ 2016. aastal viidi Eestis aktiivsemalt ellu naistevastase vägivalda vastast valge lindi kampaaniat, mille eesmärk on kaasata mehi vägivallaennetusse ning mille raames viis Euroopa Soolise Võrdõiguslikkuse Instituut Tallinnas läbi seminari „Poolal teel soolise võrdõiguslikkuseeni“.
  - ❖ 2019–2020 viidi sotsiaalkindlustusameti eestvedamisel või tellimisel läbi kampaaniad #meieajakangelane (koostöös HAVAS-iga), „Sinu sekkumine võib päästa kellegi elu“, „Milline meeskuju tahad Sina olla?“.
  - ❖ 2020. aastal viidi politsei- ja piirivalveameti eestvedamisel koostöös sotsiaalkindlustusameti ja Eesti Energiaga ellu kampaania „Olen mees, ma ei löö“.
  - ❖ Mitmeid aastaid on politsei, ohvriabi ja prokuratuur leppinud kokku ühised põhimõtted pühade ajal LSV-juhtumitele reageerimiseks ja kannatanute abistamiseks ning annavad koostöös välja erinevaid ennetussõnumeid.
28. Teadlikkuse tõstmiseks inimkaubandusest on viidud ellu kampaaniaid tööalase, seksuaalse eksploateerimise ennetamiseks, seksistliku nõudluse vähendamiseks, samuti noorte seas inimkaubandusala teadlikkuse ennetamiseks ning puuetega inimeste kui haavatava sihtrühma teadlikkuse tõstmiseks.

⁵ [Laste väärkohtlemise ennetamine spordis.](#)

⁶ [Laste seksuaalse väärkohtlemise vastase päeva videoklipp \(2015\); laste seksuaalse väärkohtlemise vastane päev 2019, laste seksuaalse väärkohtlemise vastane päev 2020.](#)

⁷ [Lasteabi ennetusklippid](#)

⁸ [Lastemaja tutvustav klipid ning seksuaalkasvatuse klipid eesti ja vene keeles.](#)

⁹ [Vihjeliin – reageeri, kui märkad veebis laste seksuaalset väärkohtlemist, vihjeliini tutvustav klipp.](#)

¹⁰ [„Ütle ei“ \(Europol\).](#)

¹¹ <https://tarkvanem.ee/>

¹² <https://agamina.ee/kampaania/>

¹³ Kampaania materjalid: <https://youtu.be/aNA4TxGRlrg>; <https://www.politsei.ee/et/juhend/ennetusprojektid>.

¹⁴ Vt lisainfot projekti kohta [justiitsministeeriumi veebist](#).

- ❖ 2017. aastal viidi justiitsministeeriumi eestvedamisel ISF rahastusel ellu sotsiaalkampania 1ELU¹⁵, mille eesmärk oli teavitada laiemat avalikkust inimkaubandusega seonduvast ning harida nii noori kui täiskasvanuid märkama inimkaubandust Eestis. Kampania üks fookus oli tööalase ekspluateerimise juhtumitel ning kampaniaga ärgitati inimesi inimkaubanduse kahtluse korral nõustamisliiniga ühendust võtma.
  - ❖ 2018. aastal tehti tööinspeksiooni poolt aktiivset teavitust töötajate õiguste kohta, et ennetada inimeste väärkohtlemist tööturul.
  - ❖ 2019. aastal osales Eesti Euroopa kuriteoennetuse võrgustiku eestvedamisel elluviidavas rahvusvahelises inimkaubanduse teemat keskmesse võtvas üle-euroopalises kampanias¹⁶, mis rõhutas ohvrite abistamise vajadust ja tutvustas inimestele eri riikide kesksete abipakkujate kontakte ja nõuandeid. Eestis viis sotsiaalkindlustusamet kampania läbi sihitatuna ohvriabis kahes keeles, et tutvustada mh ka ohvriabi teenuseid inimkaubanduse ohvritele.
29. Ühiskonna valmisolekut laiemalt vägivaldaennetusse panustada peegeldavad ka kultuuriringkonna algatused naistevastase- ja perevägivalda teema teadvustamiseks. Näiteks on loodud teatrilavastusi (nt 2016. a „Privaatsuse sooviavalduse ilmestamine“ NO99-s), tehtud tantsuetendusi, kontserte (nt 2020 Maria Fausti naistevastasest vägivaldast kõnelev teos "[Maarja missa](#)"), näituseid (nt Tallinna Kunstihoones Flo Kasearu näitus "[Elust välja lõigatud](#)").
  30. Meedia on hakanud aktiivselt ning enamasti läbi asjatundlike käsitluste kajastama vägivalda-teemasid. Nii päeva- kui nädalalehtedes, ajakirjades, veebiportaalides ja sotsiaalmeedias on kajastatud laste väärkohtlemise, seksuaalvägivalda, perevägivalda, noorte vägivalda ja inimkaubanduse juhtumeid, lahendusi, probleeme ja ka edulugusid. Näiteks 2017. aasta [nädalalehe Sirp](#) juuni erinumber keskendus lähisuhtevägivalda teemale. Eesti Ekspressis 2019. aastal avaldatud Eero Epneri artikkel „[Sest nad saavad](#)“ suutis ühiskonnas tekitada palju kõlapinda ja arutelu ohvrite valust ja vägivaldlaste käitumismustrist. 2021. aasta veebruaris avaldas Levila (veebipõhine meediaväljaanne) [järjeitu seksuaalsest ahistamisest teatri ringkondades](#). Pearaadio [vaimse tervise podcastis](#) käsitleti vägivalda lähisuhtes 2021. a aprilli saates
  31. Samas on suurem meediahuvi vägivaldajuhtumite kajastamisel toonud kaasa küsimusi, kuidas neid ohvritundlikult kajastada. Siinkohal võib hea näitena esile tuua ohvriabi proaktiivsust soovituste jagamisel, kuidas meedias vägivaldajuhtumeid kajastades taasohvristumist vältida.
  32. Alates 2017. aastast annab justiitsministeerium koos Vabariigi Presidendi Kantsleiga välja [vägivaldaennetuse tunnustusauhinna](#)¹⁷, mille eesmärgiks on tunnustada inimesi, kes panustavad vägivalda ennetusse eri valdkondades ning seeläbi teadvustada ühiskonnas vägivalda märkamise olulisust.
  33. Vägivaldse äärmusluse ennetamine ja tõkestamine, sh riskikäitumise ennetamise ja tõkestamine on saanud riigi jaoks oluliseks töösuunaks. Tähtis on varakult märgata radikaliseerumise esmaseid märke. Sisekaitseakadeemia eestvedamisel koolitatakse järjepidevalt esmatasandi ametnikke varakult märkama radikaliseerumise esmaseid märke ning samuti maandama radikaliseerumise riske. Koostatud on vastav juhendmaterjal¹⁸ kohalike omavalitsuste ametnikele. Samuti õpetatakse politseiametnikke paremini arvestama ennetustöös ja vägivalda tõkestamisel erineva kultuurilise ja usukulise taustaga inimeste mõttemaailma ja käitumisreegleid. Radikaliseerumise teemal on viidud Eestis läbi mitmeid uuringuid¹⁹.

¹⁵ 1 ELU kampania materjalid: <https://www.youtube.com/channel/UCgWFDoe6VC0evDO3GU90VRg>.

¹⁶ Kampania klipp: <https://www.youtube.com/watch?v=M-evEWudG8g> jmt materjalid siin: <https://www.kriminaalpoliitika.ee/et/inimkaubandus/juhendmaterjalid>.

¹⁷ Vt tunnustusauhinna statuuti ja auhinna saajaid siit:

<https://www.kriminaalpoliitika.ee/et/kriminaalpoliitika/vagivaldaennetuse-tunnustusauhind>

¹⁸ Vt <https://www.politsei.ee/files/Ennetus/radikaliseerumine-kov-.pdf?1c120e3e71>

¹⁹ Vt nt

https://digiriul.sisekaitse.ee/bitstream/handle/123456789/2501/2020_Raudsepp.pdf?sequence=1&isAllowed=y,
https://digiriul.sisekaitse.ee/bitstream/handle/123456789/1016/2017_Limbak%20.pdf?sequence=1&isAllowed=y,
https://sisu.ut.ee/sites/default/files/ranne/files/tp5_polariseerumise_ja_radikaliseerumise_ulevaade_ritaii071218.pdf. Lisaks on viidud EL-is läbi erinevad uuringuid vägivaldse äärmusluse osas: https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/ran-papers_en.

34. Noorte seas äärmusluse ennetamiseks on oluline osalemine EL-i algatuses „AN Young Platform 2020“²⁰, mille eesmärgiks on muu hulgas vägivalda ennetamine noorte seas. Samuti on Euroopa Komisjoni poolt algatatud ja toetatud programmi „Civil Society Empowerment Programme“²¹, mis muu hulgas puudutab turvalisuse, sotsiaalse sidususe ja euroopalike väärtuste edendamist, erinevate kogukondade, sh noorte kaasamist ning radikaliseerumise ja vägivalda ennetamist ja tõkestamist.

Vägivalda leviku ja probleemistiku ülevaated

35. Justiitsministeerium avaldab igal aastal kriminaalstatistika ülevaateid²², kus on eraldi käsitletud ka vägivaldakuuritegusid, sh perevägivalda, seksuaalvägivalda, inimkaubandust ning alaealiste õigusrikkumisi. Alates 2015. aastast on justiitsministeerium tegelenud regulaarselt vaenukuritegude statistika kogumise korrastamisega²³ ja kuritegevuse kogumikus „Kuritegevus Eestis“ on mh avaldatud vaenukuritegude statistika.

36. Justiitsministeerium on alates 2010. aastast kord aastas tellinud väikesemahulisi ohvriuuringuid²⁴. Küsitlused on hõlmanud kogu Eestit. Inimestelt on küsitud varavastaste ja vägivaldaga seotud kuritegude ohvriks langemise ning turvatunde kohta. Lisaks on ühel või mitmel aastal esitatud küsimusi muudel kuritegevusega seotud teemadel (nt narkomaania, ahistamise, avaliku korra, karistuste suhtumise jm teemade kohta). Tegemist on olulise täiendusega ametlikule kriminaalstatistikale, millega on kavas iga-aastaselt jätkata, et tagada üldise ohvrikslangemise kohta järjepidev ülevaade.

37. Politsei- ja piirivalveamet analüüsib igal aastal politseisse teatatud lähisuhtevägivalda (edaspidi LSV) juhtumeid (alates 2011. aastast). Lisaks on politsei analüüsinud lähisuhtevägivalda tapmisi, mõrvasid ja raskeid tervisekahjustusi (2016. aastal perioodi 2012–2014 kohta ja 2019. aastal perioodi 2015–2018 kohta), et välja selgitada LSV juhtumitega seotud täiendavad asjaolud ja nende põhjal pakkuda analüütilist alust LSV juhtumite riskihindamise meetodika väljatöötamiseks.

38. Perevägivalda ulatuse kohta tehti viimane üle-eestiline uuring 2010. aastal Statistikaameti poolt, 2014. aastal uuris Euroopa Põhiõiguste Amet EL riikides [naistevastase vägivalda levikut](#), 2019. aastal viidi samuti Euroopa Põhiõiguste tellimisel läbi üle-euroopaline kuriteoohvrite uuring. Vägivaldakogemusi on käsitletud ka Eesti naiste ja meeste terviseuuringutes. 2021-2022 on Eurostati eestvedamisel kavas soolise vägivalda uuring EL riikides. Edaspidi tuleks perevägivalda leviku ja trendide hindamiseks Eestis tagada võrreldava meetodikaga uuringute läbiviimine kindla regulaarsusega.

39. Vägivaldaprobleemistikku on käsitletud mitmetes temaatilistes uuringutes, mille tulemusi on kasutatud nii ennetustegevuste kavandamiseks ja -sõnumite koostamiseks:

- ❖ 2015. aastal viidi JuM tellimusel läbi „[Laste ja noorte seksuaalse väärkohtlemise leviku uuring](#)“²⁵ 16-19aastaste laste ja noorte seas ning 2020. aastal „[Laste ja noorte seksuaalse väärkohtlemise hoiakute ja kogemuste uuring](#)“²⁶ 16-26aastaste laste ja noorte seas.
- ❖ 2015. aastal viis EMOR läbi 17–20aastaste uuringu²⁷, et hinnata noorte hoiakuid ja teadmisi inimkaubandusest, prostitutsioonist ja välismaale tööle- või õppimaminekust.
- ❖ 2017. aastal viid RAKE JuM tellimusel läbi „[Kuriteoohvrite kaitse ja kohtlemise uuringu](#)“, mille eesmärk oli selgitada, milline on olukord kuriteoohvrite õiguste ning kaitsemeetmete tagamisel Eesti kriminaalmenetluses. Vajadus uurida ohvrite võimestamise võimalusi kriminaalmenetluses tulenes eelkõige ohvri olukorra muutunud käsitlustest.
- ❖ Eesti on mitmel korral osalenud EU Kids Online uuringu läbiviimisel (2010. ja 2018. aastal), mille tulemusena on olemas võrdlevad andmed Eesti laste ning nende vanemate teadmistest, oskustest ja käitumisest seoses veebiga.

²⁰ (https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/topics-and-working-groups/ran-young_en),

²¹ https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/civil-society-empowerment-programme_en

²² Kuritegevus Eestis, vt [kriminaalpoliitika veebikodu](#).

²³ Eesti osaleb „Subgroup on methodologies for recoding and collecting data on hate crime“ töös.

²⁴ Vt [Ülevaade ohvriuuringutest aastatel 2010-2018](#).

²⁵ www.kriminaalpoliitika.ee/lasteuuring

²⁶ <https://www.just.ee/et/laste-ja-noorte-seksuaalse-vaarkohtlemise-uuring>

²⁷ <http://ift.ee/admin/upload/files/Noorteuurimus%202015.pdf>.

- ❖ 2014. ja 2016. aastal viis EMOR SoM tellimisel läbi elanikkonna uuringu²⁸, et kaardistada täiskasvanud elanike teadmisi ja hoiakuid soopõhise vägivalda ja inimkaubandusega seoses.
- ❖ Inimkaubanduse teemadel, eelkõige tööalase ekspluateerimise teema avamisel on analüüse, juhiseid ja uuringuid koostanud HEUNI²⁹ koostöös Tartu Ülikooliga³⁰ nii FLOW kui ADSTRINGO projekti raames.
- ❖ Mitmeid uuringuid ja analüüse on kavandatud ka ülikoolide, naiste tugikeskuste ja teiste vägivallaennetuse võrgustiku partnerite poolt.³¹
- ❖ Mõned kavandatud uuringud jäid erinevatel põhjustel läbi viimata, nt eakate vägivalla kaardistamise uuring.

1.2. Ennetatakse laste ja noorte riskikäitumist ja vägivalda

Noortele suunatud teavitused

40. Noortele suunatud teavitused keskendus hoiakute kujundamisele, vägivallast teadlikkuse tõstmisele ning abiteenuste tutvustamisele.
41. Aastatel 2015–2020 valmisid mitmed lastele ja noortele suunatud informeerivad, teadlikkust tõstvaid ning hoiakuid kujundavad videoklipid³², infomaterjalid³³.
42. 2017. aastal loodi JuM toetusel laste seksuaalse väärkohtlemise ennetamiseks juturaamat „Mina olen enda oma“ kuni 10-aastastele lastele koos juhendmaterjaliga lapsevanematele ning spetsialistidele. Juturaamatu eesmärk oli toetada laste positiivse enesehinnangu arengut eakohase teabe kaudu oma keha arengust, piiride seadmisest ning nende piiride austamisest³⁴. Raamat väljus 2017. aastal Selge sõnumi auhinna³⁵.
43. Igal aastal on toimunud vägivalla teemade käsitlemine PÖFF-il, kus noorte ja lastefilmide festivalil JustFilm on alates 2010. aastast eraldi lapse õiguste programm, mille on aidanud kokku panna Õiguskantsleri Kantselei, Justiitsministeerium, Sotsiaalministeerium, Sotsiaalkindlustusamet ning Lastekaitse Liit.
44. Erinevad lastele ja spetsialistidele suunatud teavitustegevused on ellu viidud ka iga-aastastel vastavatel teemapäevadel, nt laste seksuaalse väärkohtlemise vastasel päeval³⁶, lastekaitse päeval, Euroopa inimkaubanduse tõkestamise päeval.
45. 2020. aastal läbiviidud „Laste ja noorte seksuaalse väärkohtlemise hoiakute ja kogemuste uuringu“ tulemustest selgus, et noored soovivad seksuaalse väärkohtlemise kohta saada infot koolist (49%) ning seal toimuvatest ennetusprogrammidest (40%) ning neljandik lastest tahaks sel teemal rääkida oma vanematega. Uuringu tähelepanekutega on kavas ka noortele suunatud teavituses edaspidi arvestada.

Taastava õiguse praktikate rakendamine

46. 2018–2019 viis Omanäolise Kooli Arenduskeskus Siseministeeriumi toetusel ellu projekti „Taastava õiguse praktikate rakendamine politseitoos ja kogukonnas“. Projekti raames viidi läbi neli

²⁸ 2016. aasta uuringu raport: <https://www.kriminaalpoliitika.ee/et/eesti-elanikkonna-teadlikkuse-uuring-soopohise-vagivalla-ja-inimkaubanduse-valdkonnas-2016-0>.

²⁹ HEUNI inimkaubanduse uuringud ja muud juhised:

https://heuni.fi/publications?p_p_id=com_liferay_asset_publisher_web_portlet_AssetPublisherPortlet_INSTANCE_eEuL2fNt2IGo&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_resetCur=true&p_r_p_categoryId=50427482#article-feed.

³⁰ TÜ kodulehel FLOW juhendmaterjal: <https://www.ut.ee/et/uudised/projekti-flow-raames-avaldatud-uus-kogumik-aitab-ettevotetel-ennetada-inimkaubandust> ja ADSTRINGO projekti tutvustus:

https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/anna_markina_adstringo_projekti_tul_emuste_tutvustus_0.pdf.

³¹ Vt täpsemalt Eesti aruannet EN Istanbuli konventsiooni hindamise kohta.

³² „Mis koht on lastemaja“ ([eestikeelne](#), [venekeelne](#)), „Murebaromeeter“ ([eestikeelne](#), [venekeelne](#)), lastemaja seksuaalkasvatuse videod erinevas vanuses lastele ([eestikeelne](#), [venekeelne](#)), „Räägi kellelegi, keda usaldad!“, „Julge rääkida!“, „Ei on eil!“ ([eestikeelne](#), [venekeelne](#)), „Ütle Ei!“ Europoli seksuaalse väljapressimise vastase kampaania klipp.

³³ Nt „Mida teha uimastamise, mürgistamise ja seksuaalvägivalla korral?“ [Eestikeelne](#) ja [venekeelne](#) infomaterjal; „Minu keha ja turvalisus“ plakat, sh elektrooniline - [eesti](#), [vene](#) ja [inglise](#) keeles.

³⁴ Vaata lähemalt [siit](#) ja [siit](#). Raamatu juurde kuulub [juhendmaterjal](#), mis on mõeldud lapsevanematele ning õpetajatele. Juturaamat on audioraamatuna kättesaadav ka [ERR Lastekraani veebikodu raamaturiiulis](#).

³⁵ <https://ajakiri.lastekaitseliit.ee/2017/10/18/raamat-mina-olen-enda-oma-palvis-selge-sonumi-auhinna/>.

³⁶ <https://www.coe.int/en/web/children/2019-edition>, <https://www.just.ee/et/seksuaalse-vaarkohtlemise-vastane-paev>, <https://www.just.ee/et/laste-vaarkohtlemine-sporidis>.

koolitusprogrammi (Taastava õiguse ja mittekarakteristliku mõtteviisi, alused ja meetodid noorsoopolitseinikele, noorsoopolitseinikega koostööd tegevate spetsialistide võrgustikule, piirkonnapolitseinikele, patrullpolitseinikele) ning valmis [juhend](#).

47. Nii koolid kui erinevad vabaühendused on viinud läbi üksikuid taastava õiguse projekte haridussüsteemis. Näiteks Omanõulise Kooli Arenduskeskus viis 2019–2020 läbi taastava õiguse praktikate tutvustamiseks koolituse pilootprogrammi õpetajatele ning koos rahvusvaheliste partneritega alustasid 2020. aastal Erasmus+ toel projektiga, et töötada välja mudel taastava õiguse praktikate jt sobivate lähenemiste rakendamiseks koolikultuuri muutmiseks.
48. 2020. aastal alustas sotsiaalkindlustusamet justiitsministeeriumi poolt ellu viidava alaealiste erikohtlemise projekti raames Norra projekti toel vabatahtlike konfliktivahendusteenuse pakkumisega. 2020. aasta lõpuks oli teenust saanud ligi 100 inimest. 2020. aastal avanesid väikeprojektide toetusvoorud, et soodustada taastava õiguse praktikate eri valdkondades katsetamist; samal teemal avanevad väikeprojektide voorud ka 2021. aastal. Justiitsministeerium on käivitanud spetsialistidele taastava õiguse mõttehommikute sarja, loonud taastava õiguse õiguskaitseasutuste juhtrühma ning valmistanud ette taastava õiguse arendamise kontseptsiooni.

Koolivägivalla ennetamine ja koolipõhine ennetus

49. Mitmete projektipõhiste tegevuste kõrval on riik võtnud suuna toetada tõendus- ja teadmispõhiste sekkumiste rakendamist haridusasutustes. Haridus- ja Teadusministeerium on loonud [kiusamisvaba haridustee koalitsiooni](#), kuhu on koondunud kiusamisvastased programmid ning koostas 2017. aastal [kiusamisvaba haridustee kontseptsiooni](#). Jõudsalt on laienenud koolidesse kiusuennetuse ja eluoskuste arendamise programme, nt [KiVa](#) (SA Kiusamisvaba Kool), [VEPA](#) (Siseministeeriumi toetusel ESF vahenditest, TAI läbiviimisel), [Kiusamisest vabaks](#) (Lastekaitse Liit), [Vaikuseminutid](#) (MTÜ Vaikuseminutid), [tugiõpilasprogramm TORE](#) (Noorteühing Tugiõpilaste Oma Ring) jm. Erinevaid programme rakendanud üldhariduskoolide osakaal oli 2020. aasta seisuga 72% ja lasteaedade osakaal 95%.
50. 2016. aastal kohandati Siseministeeriumi toetusel metoodiline õppematerjal „[Terved ja turvalised suhted](#)“ (algse nimega „Expect Respect Teen Abuse Toolkit“) eesti ja vene keelde. Tervise Arengu Instituut koos Tartu Ülikooli seksuaal- ja inimeseõpetuse uuringute keskuse ja Inimeseõpetuse Ühinguga on aastate jooksul korraldanud II ja III kooliastmes ja gümnaasiumis inimeseõpetuse, psühholoogia ja perekonnaõpetuse tunde andvatele õpetajatele, klassiõpetajatele, kooli juhtkonnale ja tugipersonalile koolitusi. Koolituste läbiviimist on toetanud haridus- ja teadusministeerium. 2020. aastal toetas Haridus- ja Teadusministeerium Tartu Ülikooli „Terved ja Turvalised suhted“ programmi õpetajate e-täiendõppekursuse loomiseks ning kursuse pakkumiseks. Õpetajaid on koolitatud eesti- ja vene keeles veebis kättesaadavat noorte seksuaal- ja kohtinguvägivalla ennetamise programmi õppematerjali kasutama.

Laste internetiturvalisus suurendamine

51. Ligi kümne aastaga on laste internetikasutamine märgatavalt hoogustunud ja kuigi õppimise osakaal nutiseadmetes on tõusnud, siis laste ja noorte igapäevased põhilised veebitegevused on seotud meelelahutusega, sh suhtlus- ja sotsiaalvõrgustikes suhtlemisega.
52. Teadlikkusele digiohutusest on üle kümne aasta kaasa aidanud ka Lastekaitse Liidu koordineeritav programm Targalt Internetis³⁷, mida Lastekaitse Liit viib koostöös Haridus- ja Noorteameti, Tallinna Tehnikaülikooli ja Sotsiaalkindlustusametiga. Aastatel 2011–2020 on projekti raames koostatud rohkem kui 500 teavitus- ja õppematerjali lastele, noortele, lapsevanematele ja õpetajatele. Lisaks aitab Eesti kaasa laste seksuaalset väärkohtlemist esitava materjali leviku tõkestamisele internetis www.vihjeliin.ee kaudu. Regulaarselt tähistatakse Laste internetiturvalisuse päeva ja erinevad asutused viivad sel päeval läbi ennetustegevusi.
53. Internetiturvalisuse küsimustes aitavad lapsi ning täiskasvanuid ning viivad koolitusi läbi veebipolitseinikud³⁸. 2020. aastal oli veebipolitseinikke kolm ning lisaks kogukonna veebipolitseinik Pärnus.

Laste väärkohtlemise ennetamine spordivaldkonnas

54. Alates novembrist 2018 on pööratud rohkem tähelepanu [laste väärkohtlemise ennetamisele ning laste kaitsele spordivaldkonnas](#):

---

³⁷ Targalt internetis projekti lisainfo: www.targaltinternetis.ee.

³⁸ <https://www.politsei.ee/et/veebikonstaablid>

- ❖ 2019. aastal korraldati rahvusvaheline temaatiline konverents³⁹ spordiorganisatsioonidele ning viidi läbi koolitusi spordialaliitudele, samuti koostati temaatiline käsiraamat eesti ja vene keeles, loodi eestikeelne *Start to Talk* kampaanialehekülg⁴⁰.
- ❖ 2020. aastal koostati [praktiline juhis](#), kuidas käituda väärkohtlemise märkamisel spordiorganisatsioonis. Spordivaldkonnas lastekaitse ning väärkohtlemise ennetamise koordineerimisega hakkas tegelema Eesti Antidopingu ning Spordietika Sihtasutus⁴¹.
- ❖ 2021. aastal koostati lasteabi ning justiitsministeeriumi koostöös lasteabi tutvustavad materjalid [lastele ja noortele](#), [lapsevanematele](#) ning [treeneritele ja juhendajatele](#), samuti lasteabi, lastemaja ning ohvriabi tuge tutvustavad informaterjalid [lastele ja noortele](#) ning [täiskasvanutele](#).

1.3. Suurendatakse erialaspetsialistide teadlikkust ja seeläbi nende rolli vägivalla märkamisel

Tervishoiutöötajate pädevuse suurendamine vägivalla märkamisel

55. EMP ja Norra toetuste 2014-2021 koostööprogrammi „Kohalik areng ja vaesuse vähendamine“ raames toetatakse ohvriabi ja tervishoiusüsteemi koostööd. Projekti tulemusena luuakse süsteemsem ja kvaliteetsem ohvriabi teenus, sh tõstetakse meditsiinitöötajate teadlikkust ja oskusi plevägivalla ohvrite tuvastamiseks (varajase märkamise abivahendi väljatöötamine).⁴²
56. Tervishoiuteenuse osutajate teadlikkust ja oskusi töös kuriteohvritega ning tervishoiutöötajate poolt vägivallaohvrite märkamise-, dokumenteerimise- ja suunamisvahendeid arendatakse ka 2021. aasta kevadel justiitsministeeriumi ja üle-euroopalise kuriteohvrite katusorganisatsiooni (Victim Support Europe) koostöös käivitunud projekti „Kuriteohvrite kaitse Eestis“ raames, mida viiakse ellu aastatel 2021–2023. Vaata projekti kohta täpsemalt ka aruande punktist 101.

Õpetajate pädevuse suurendamine vägivalla märkamisel ja vägivalla teema õppetöös käsitlemisel

57. Tagasi Kooli kaudu korraldati 2020. aastal e-külalistunde (veebist järelvaadatavad) seksuaal- ja kohtinguvägivalla ennetamise teemal:
  - ❖ Tartu Seksuaaltervise Kliiniku nõustaja ja ämmaemand Tiivi Pihla rääkis teemal ["Kuidas ära tunda kohtinguvägivalda?"](#). Tund on sobilik 7.-9. klasside õpilastele.
  - ❖ Tartu Ülikooli õppejõud ning Ohvriabi seksuaalvägivalla kriisiabikeskuste ekspert Kai Part rääkis teemal ["Kelle nägu on seksuaalvägivald Eestis?"](#). Tund on sobilik 10.-12. klasside õpilastele. Sotsiaalkindlustusameti peaspetsialist Lilia Tkatch rääkis vene keeles teemal ["Как я могу избежать неприятного сексуального опыта?"](#). Tund on sobilik 7.-12. klassidele.
  - ❖ Sotsiaalkindlustusameti lastemajateenuse juht Anna Frank-Viron rääkis teemal ["Millised on minu võimalused vältida seksuaalset väärkohtlemist?"](#). Tund on sobilik 10.-12. klassidele. Sotsiaalkindlustusameti peaspetsialist Kai Hallik rääkis teemal ["Millised on minu võimalused vältida ebameeldivaid seksuaalkogemusi?"](#). Tund on sobilik 7.-9. klassidele.
58. Tagasi Kooli kaudu korraldati 2020. aastal kaks inimkaubanduse ennetamise alast õppetundi, mis on sobilikud põhikooli viimase astme ja gümnaasiumiõpilastele: „Miks puudutab inimkaubandus mind?“ on Sirle Blumbergi poolt läbi viidud inimkaubanduse [loeng eesti keeles](#) ning [vene keeles](#).
59. Õpetajatele on loodud ainetundides kasutamiseks e-koolikotti materjal⁴³ inimkaubanduse, plevägivalla teemade käsitlemiseks.
60. Erivajadustega lastega töötavate spetsialistide pädevuse suurendamisele vägivalla märkamisel ja sellele reageerimisel pööras tähelepanu MTÜ Eluliin 2018. aastal, mil koostöös Vaimupuuetega Inimeste Tugiliiduga⁴⁴ valmisid koolitused erivajaduste ja puudega inimkaubanduse ohvrite märkamiseks, äratundmiseks ja juhised esmaseks sekkumiseks⁴⁵.

³⁹ <https://antidoping.ee/vaata-koolitusseminari-terve-spordi-est/>

⁴⁰ <https://www.coe.int/et/web/human-rights-channel/stop-child-sexual-abuse-in-sport>

⁴¹ <https://antidoping.ee/kokkuvote-konverentsist-terve-spordi-est-treeneri-ja-spordiorganisatsiooni-roll-ning-vastutus-vaarkohtlemise-ennetamisel-ja-sekkumisel/>, <https://antidoping.ee/start-to-talk-juhiv-tahelepanu-laste-seksuaalse-vaarkohtlemise-ennetamisele-spordis/>;

⁴² [Norra toetustest rahastatud projektid](#).

⁴³ <https://e-koolikott.ee/kogumik/26780-Inimkaubanduse-vastu-voitlemine-ja-ennetamine>;

⁴⁴ www.vaimukad.ee.

⁴⁵ <https://www.eluliin.ee/sites/default/files/2018-04/juhendmaterjal.pdf>.

Inimkaubanduse juhtumitega tegelevate erialaspetsialistide koolitamine

61. Inimkaubanduse juhtumite edukas lahendamine eeldab eri valdkonna spetsialistide tihedat koostööd ja seepärast on läbi aastate peetud oluliseks korraldada erialaspetsialistidele ühiskoolitusi, et saavutada ühtne töökultuur ja lähtuda sarnastest põhimõtetest. Järjepidevalt on korraldatud koolitusi ka kitsamale spetsialistidele grupile.
- ❖ 2016. aastal korraldas sotsiaalministeerium ühiskoolitused neljas piirkonnas tööinspektoritele, politseiametnikele, prokuröridele ja maksu- ja tolliametnikele eesmärgiga parandada järelevalvetoimingute raames inimkaubandusjuhtumite avastamist.
  - ❖ Sarnane koostöö ja juhtumitööle keskendunud koolitus korraldati justiitsministeeriumi ja sotsiaalministeeriumi koostöös 2019. aastal, kuhu lisaks kaasati ohvriabitöötajad. Sarnast ühiskoolitust kavandatakse ka 2021. aastal.
  - ❖ 2018. ja 2019. aastal korraldati justiitsministeeriumi ja sotsiaalministeeriumi koostöös koolitus ehitus- ja hotellindussektori ettevõtete töötajatele.

60. Inimkaubanduse võrgustiku osapoolte koostöös on inimkaubandusega seotud erinevatel teemadel koostatud nii eestiseseid kui rahvusvahelisi juhiseid, alates meediale suunatud nõuannetest kuni ettevõtete riskihindamise soovituseni⁴⁶.

Koolitused ja infomaterjalid seksuaalvägivalla ennetamiseks

62. 2015. aastal korraldas justiitsministeerium koos Laste Vaimse Tervise Keskusega Taani JanusCentret'i ekspertide koolituse probleemse ning teisi kahjustava seksuaalkäitumisega laste ja noorte hindamise, sekkumise ning lepitamise teemal.
63. 2015. aastal tõlgiti justiitsministeeriumi eestvedamisel eesti ja vene keelde ning trükiti probleemse seksuaalkäitumise „Murebaromeeter“⁴⁷, mille eesmärk on ära hoida laste ja teismeliste seksuaalset kuritarvitamist ja väärkohtlemist laste ja teismeliste poolt ning vältida laste ja teismeliste probleemset seksuaalkäitumist. Lisaks loodi murebaromeetrit tutvustavad videoklipid [eesti](#) ja [vene](#) keeles.
64. 2017. aastal kohandati sotsiaalkindlustusameti ning Tervise Arengu Instituudi poolt eesti ja vene keelde ning trükiti „Minu keha ja turvalisus“⁴⁸ plakatid toetamaks laste teadmisi enda keha austamisest ning piiride seadmisest, sh teiste piiridega arvestamisest.
65. 2019. aastal tõlgiti Sotsiaalkindlustusameti ning Tervise Arengu Instituudi koostööna eesti keelde Sensoa Flagsystem'i⁴⁹ ehk lipusüsteemi metoodiline raamat, et Eestis laste seksuaalse käitumise hindamise ja juhendamise metoodikat kasutusele võtta. Lipusüsteemi metoodikat ning valminud juhendit programmi rakendamiseks tutvustatakse järgemööda läbi koolituste laste ning noortega enda töös kokku puutuvatele spetsialistidele. 2020. aastal koolitati justiitsministeeriumi rahastusel ning Sotsiaalkindlustusameti koostöös lipusüsteemi koolitajaid, kes edaspidi saavad lipusüsteemi metoodikat üle Eesti edasi tutvustada, et seda tunneksid ja kasutaksid valdav osa lastega ja noortega töötavatest spetsialistidest.

1.4. Rakendatakse ellu rahvusvahelisi soovitusi

Inimkaubandusvastane EN konventsioon

66. Eesti allkirjastas Euroopa Nõukogu inimkaubandusvastase konventsiooni 03.02.2010, Riigikogu ratifitseeris⁵⁰ konventsiooni 10.12.2014 ja Eesti suhtes jõustus see rahvusvahelisel tasemel 01.06.2015.
67. GRETA⁵¹ on konventsiooni Eestis rakendamise kohta viinud läbi esimese hindamise: 2017. aasta aprillis esitas Eesti vastused hindamisankeedile, välisekspertide hindamisvisiit Eestis toimus 15.05-19.05.2017, GRETA hindamisraport koos Eesti kommentaaridega avalikustati 2018. aastal⁵² ning soovitude täitmise vahearuanne esitati ja tutvustati Euroopa Nõukogule 2020. aastal. Uue hindamisvooru aega ei ole Eestile veel määratud.

⁴⁶ Inimkaubanduse juhendmaterjalid [kriminaalpoliitika veebikodus](#).

⁴⁷ <https://www.kriminaalpoliitika.ee/murebaromeeter>

⁴⁸ [Eestikeelne](#), [venekeelne](#), [inglisekeelne](#).

⁴⁹ <https://flagsystem.org/>; vt lipusüsteemi tutvustavat [videolõiku](#).

⁵⁰ Inimkaubandusvastase konventsiooni ratifitseerimise seadus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/223122014001>.

⁵¹ Inimkaubandusvastase EN konventsiooni rakendamise monitoorimise eest vastutab GRETA - Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings.

⁵² GRETA hindamisvisiidi info: <https://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking/estonia>

68. Euroopa Nõukogu tunnustas oma hindamisraportis Eestit tehtud sammude eest õigusloomes, koostöövõrgustiku laiendamises, teavitus- ja ennetustöös ja ohvrite abistamises.

EL ohvrite direktiivi ülevõtmine

69. Euroopa Liidu ohvrite direktiivi⁵³ ülevõtmiseks vajalikud KrMS jt seaduste muudatused⁵⁴ jõustusid 16.01.2016. Muudatustega kehtestati kuriteoohvrite õiguste ja kuriteoohvritele pakutava toe ja kaitse miinimumnõuded.
70. EL ohvrite direktiivi rakendamise hindamiseks tellis justiitsministeerium 2017. aastal „[Kuriteoohvrite kaitse ja kohtlemise uuringu](#)“. Nii õiguskaitseüsteemis kui ohvriabis on direktiivi rakendamiseks toimunud mitmeid arenguid, mida põhjalikumalt on käsitletud strateegia ohvreid puudutavas osas.

EN naistevastase ja perevägivalda ennetamise ja tõkestamise konventsioon (Istanbuli konventsioon)

71. Eesti allkirjastas EN Istanbuli konventsiooni 02.12.2014, Riigikogu ratifitseeris⁵⁵ konventsiooni 26.10.2017 ja Eesti suhtes jõustus see rahvusvahelisel tasandil 1.02.2018.
72. Konventsiooni ratifitseerimiseks vajalikud KarS-i jt seaduste muudatuste VTK valmistati ette 2015. aastal ja ratifitseerimiseks vajalikud muudatused⁵⁶ võeti vastu 2017. aastal. 6.07.2017 jõustunud KarS-i muudatustega loodi mitmed uued süüteoüksused, nt ahistava jälitamise, seksuaalse ahistamise koosseis.
73. GREVIO⁵⁷ alustas Istanbuli konventsiooni Eestis rakendamise hindamise ettevalmistustega 2020. aastal: 2021 märtsis esitas Eesti vastused hindamisankeedile ja välisekspertide hindamisvisiit toimub esialgsel andmetel oktoobris 2021.

EN laste kaitset seksuaalse väärkohtlemise eest käsitlev konventsioon (Lanzarote konventsioon)

74. Eesti allkirjastas EN Lanzarote konventsiooni 2008. aastal, Riigikogu ratifitseeris⁵⁸ konventsiooni 22.11.2016 ja Eesti suhtes jõustus see rahvusvahelisel tasandil 1.03.2017.
75. Konventsiooni ratifitseerimise ettevalmistamiseks viisid sotsiaalministeerium ja justiitsministeerium läbi eelanalüüsi 2015. aastal. Eesti osaleb alates konventsiooni ratifitseerimisest aktiivselt Lanzarote konventsiooni komitee töös.

Rassismi ja ksenofoobiavastast võitlust käsitlev EL raamotsus

76. Rassismi ja ksenofoobiavastast võitlust käsitleva Euroopa Liidu raamotsuse⁵⁹ täielikuks ülevõtmiseks on KarS-i muudatuste eelnõu vabariigi valitsusse esitamata ja raamotsus Eestil täielikult üle võtmata. 2020. aastal alustas Euroopa Komisjon Eesti osas rikkumismenetluse, leides, et Eesti ei ole oma siseriiklike õigusaktidega täielikult ja täpselt üle võtnud EL-i eeskirju mõnede rassismi ja ksenofoobia ilmingute suhtes kriminaalkaristuste kehtestamiseks. Samas lähtub Eesti jooksvalt Euroopa Liidu *High Level Group on combating racism, xenophobia and other forms of intolerance* suunistest, mille kohaselt on tõhus vaenusüütegude identifitseerimine ja registreerimine esimene samm, et tagada selliste süütegude menetlemine ning süüdlaste vastutusele võtmine.
77. Justiitsministeeriumi ja siseministeeriumi koostöös valmis 2016. aastal juhendmaterjal vaenusüütegude ohvrikslangemise korral süüteost teatamiseks ning abi saamiseks uus-sisserändajatele mõeldud kohanemisprogrammi koolitusmaterjalide osana⁶⁰. 2016. aastal koostati politseile juhised vaenuritegude registreerimiseks ning juhtumiliigi valikuks.
78. Justiitsministeerium koostöös FRA ja ODIHR-iga korraldas 8.12.2017 seminari menetlejatele, vabahendustele ja teistele partnertitele. 2017. aastal viis ODIHR läbi Eesti jaoks kohandatud

⁵³ 2012/29/EL

⁵⁴ RT I, 06.01.2016, 5; <https://www.riigiteataja.ee/akt/106012016005>.

⁵⁵ EN Istanbuli konventsiooni ratifitseerimise seadus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/226092017001>

⁵⁶ Eelnõu menetlemise info: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/f9a7291c-8c46-4ad8-a740-4e1c55c83964/Karistusseadustiku%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus>.

⁵⁷ EN Istanbuli konventsiooni rakendamise eest vastutab GREVIO - Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence

⁵⁸ Eesti ratifitseeris Lanzarote konventsiooni 22. novembril 2016. aastal ning see jõustus 1. märtsil 2017. aastal.

⁵⁹ 28.11.2008 raamotsusega nr 2008/913/JSK teatud rassismi ja ksenofoobia vormide ja ilmingute vastu võitlemise kohta kriminaalõiguse vahenditega.

⁶⁰ <https://www.settleinestonia.ee/?lang=en>

koolitused, sh Eesti juhtrühma poolt kooskõlastatud ning Sisekaitseakadeemia koordineeritud politseinike koolitajate koolituse „Training against Hate Crimes for Law Enforcement“, TAHCLE).

ILO sunniviisilise töö konventsiooni 2014. aasta protokollitratifitseerimine

79. Riigikogu võttis ILO sunniviisilise töö konventsiooni lisaprotokollitratifitseerimise seaduse vastu 19.05.2016 ja see jõustus Eesti suhtes rahvusvahelisel tasandil 24.11.2017.
80. Eesti esitas konventsiooni ja protokollitratendamise kohta aruande 2017. aastal ja esitab järgmise aruande 2021. aasta sügisel. Konventsiooni ja protokollitratendamise kohta Eestile soovitusi antud ei ole.

ÜRO 1966. aasta rahvusvaheliste paktide ja komiteede soovitude täitmine

81. Eesti on alates 1992. aastast ÜRO kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvaheline pakti ning ÜRO majanduslike, sotsiaalsete ja kultuurialaste õiguste rahvusvahelise pakti osalisriik. Majanduslike, sotsiaalsete ja kultuurialaste õiguste komitee tegi 8. märtsi 2019. aasta lõppjäreliduste Eesti kolmanda perioodilise aruande kohta punktis 35 perevõgivalda puudutavaid soovitusi. Inimõiguste komitee tegi 26. märtsi 2019. aasta lõppjäreliduste Eesti neljanda perioodilise aruande kohta punktis 18 soovitusi naistevastase võgivalda ennetamiseks ja tõkestamiseks.

Euroopa Liidu alaealiste menetlusõiguste direktiiv

82. Alaealiste menetlusõiguste direktiivi ülevõtmiseks vajalikud KrMS-i jt seaduste muudatused⁶¹ võeti vastu detsembris 2019 ja jõustusid 30.12.2019. Muudatustega tagatakse kuriteokahtluse alla sattunud laste individuaalne hindamine ning nende teadlikkus oma õigustest, milleks koostati ka eraldi alaealise õiguste deklaratsioon⁶². Direktiivi ülevõtmisega olid osaliselt seotud ka alaealiste õigusrikkujate erikohtlemisega seotud muudatused 2018. aastal.
83. Muudatuste rakendamist toetatakse erinevatega tegevustega 2019. a lõpus käivitunud ja Norra vahenditest ellu viidava alaealiste õigusrikkujate erikohtlemise programmi⁶³ raames. Justiitsministeeriumi tellimusel on hetkel läbiviimisel kolm uuringut, mis muudatuste eri aspekte hindavad ning mis kokkuvõttes annavad üldpildi tänasest menetluspraktikast, osaliste kogemustest ja viisidest, kuidas tõhustada sekkumist alaealiste õigusrikkumiste puhul.
84. Euroopa Komisjon on tellinud Euroopa Põhiõiguste Ametilt uuringu direktiivi rakendamise hindamiseks üheksas Euroopa Liidu liikmesriigis, sh Eestis.⁶⁴ Eestis on FRA-le uuringu läbiviimisel partneriks Inimõiguste Keskus ja SA Poliitikauuringute Keskus Praxis.

Alaeasmärk 2: Võgivaldaohvritele on nende vajadustest lähtuv kaitse ja tugi paremini tagatud

2.1. Arendatakse võgivaldaohvrite abistamise süsteemi

Ohvriabisüsteemi arendamine

85. Ohvriabis on viimastel aastatel leidnud aset suured ja kiired arengud. Lisandunud on uued teenused ja sihtrühmad ning sotsiaalkindlustusameti ohvriabi osakonna tööd on ümber korraldatud, tagamaks võgivalda ohvritele parimad lahendused võgivaldast pääsemiseks ja kuriteost tingitud traumadest taastumiseks.⁶⁵
86. VES perioodil on ohvriabi seaduses tehtud mitmeid muudatusi ja alustatud on seaduse uue tervikteksti ettevalmistamisega:
  - ❖ 2016. aastal jõustusid muudatused seoses EL kuriteoohvrite direktiivi ülevõtmisega.
  - ❖ 2017. aastal jõustus naiste tugikeskuse teenuse regulatsioon. Samuti lisati seadusesse võimalus saada ohvriabiteenuseid inimkaubanduse eeldatavatel ohvritel. Loodi võimalus saada inimkaubanduse kahtluse korral kuni 60 päeva ulatuses teenuseid ilma kriminaalmenetlust alustamata.

⁶¹ Direktiivi ülevõtmise muudatused: <https://www.riigiteataja.ee/akt/120122019001>

⁶² Vt https://www.riigiteataja.ee/akt/lisa/1271/2201/9001/Lisa_3.pdf

⁶³ <https://www.just.ee/et/alaealiste-erikohtlemine>

⁶⁴ <https://fra.europa.eu/en/project/2020/procedural-safeguards-children-who-are-suspects-or-accused-persons-criminal-proceedings>

⁶⁵ Ohvriabi seaduse eelnõu väljatõotamiskavatus, 19.06.2020. <https://eelvoud.valitsus.ee/main#tZ8cibG3>.

- ❖ 2018. aastal laienes alaealiste lepitusteenuse sihtrühm ning uuendati alaealiste lepitusteenuse korda; muudatused olid seotud alaealiste erikohtlemise muudatustega.
  - ❖ 2019. aastal lisati seadusesse uue sihtrühmana terrorismiohvid.
  - ❖ 2020. aastal alustas sotsiaalministeerium uue ohvriabi seaduse eelnõu ettevalmistamist ja kooskõlastusringi läbis uue seaduse eelnõu väljatöötamiskavatsus, milles on põhjalikult ja terviklikult analüüsitud ohvriabisüsteemi ja teenuste arendamisega seotud kitsaskohti ja võimalikke lahendusi.
87. Ohvriabiteenust pakuvad üle Eesti jätkuvalt ligi 30 ohvriabitöötajat (2015: 29), kes töötavad enamasti politseijaoskondades ja pakuvad tuge ja nõustamist kuriteo, vägivalda või halva kohtlemise ohvriteks langenutele. Kõige suurema osa ohvriabi juhtumitest moodustavad lähisuhtevägivalda juhtumid. 2015. aastal pakuti ohvriabi teenust 6247 ohvriabisse pöördunud kliendile. 2020. aastal nõustasid ohvriabitöötajad ohvreid kokku (sh kriisitefonil) 10 400 korral. 2020. aastal jõudis ohvriabitöötajateni 3313 uut lähisuhtevägivalda all kannatanut.
88. Ohvriabi süsteemi on lisandunud mitmeid uusi teenuseid. Näiteks 2019. aastal võttis Sotsiaalkindlustusamet üle inimkaubanduse nõuandeliini korralduse ja sellest ajast jätkab teenuse arendamist ise. Samasuunaline arendus toimub 2021. aastal inimkaubanduse varjupaigateenuse korraldusega. Alates 2019. aastast on inimestel võimalik pöörduda ööpäevaringselt ohvriabi kriisitefonile 116 006, kus pakutakse nõustamist vägivalda või halva kohtlemise ohvriteks langenutele. Kõige rohkem pöördatakse kriisitefonile seoses perevägivalda teemadega – 2020. aastal pöördui perevägivalda osas veidi enam kui 1000 korral. Kokku nõustati kriisitefonil 4657 korral, sh 16% nõustamisi toimus veebi teel. Peale perevägivalda pöördatakse kriisitefonile enim seoses sotsiaalsete probleemide, muu vägivaldaga, suitsiidimõtetega ning leina teemadega. Loodud on juhtumikorralduse mudel MARAC (vaata täpsemalt peatükist 3).
89. Naiste tugikeskuste teenus, mida pakuvad MTÜ-d, on saanud püsivalt rahastust riigieelarvest alates 2014. aastast. Naiste tugikeskused pakuvad naistele ja nendega kaasas olevatele lastele esmast kriisinõustamist ning juhtumipõhist nõustamist, vajadusel psühholoogilist nõustamist, juriidilist nõustamist või turvalist ajutist majutust üle Eesti. Kui 2015. aastal oli Eestis 13 tugikeskust, siis tänaseks 16. 14 maakonnas on üks tugikeskus ja Harjumaal kaks tugikeskust. Lisaks pakuvad tugikeskuste teenust ka mõned kohalikud omavalitsused. 2018. aastal koostati [naiste tugikeskuste teenuse kirjeldus](#). Naiste tugikeskused abistasid 2020. aastal 2153 naist ja majutust vajavas 135 naist ning 2019. aastal vastavalt 2177 ja 155 naist (2015: 5468 ja 190).

Väärkoheldud laste abistamise süsteemi loomine

90. Sotsiaalministeeriumi poolt valmis 2015. aastal väärkoheldud laste abistamise süsteemi poliitikaanalüüs⁶⁶. Väärkoheldud lapse ülekuulamise teemal korraldasid Islandi Barnahus'i eksperdid 2015. aastal kahepäevase koolitusseminari Eesti spetsialistidele, et tõsta spetsialistide oskusi väärkoheldud lapsega kontakti loomisel, vestlemisel ning ülekuulamisel. Seksuaalselt väärkoheldud lapse abistamise süsteemi teemal on igal aastal korraldatud võrgustikukohtumisi.
91. 2017. aasta alguses käivitus Sotsiaalkindlustusameti juures lastemaja pilootprojekt, mis on lapsesõbralik erialade vaheline teenus, mida pakutakse seksuaalselt väärkoheldud või selle kahtlusega laste abistamiseks. Tänapäevaks on lastemajad olemas Tallinnas, Tartus ja Jõhvis, kuid teenus on kättesaadav kõikidele abi vajavatele lastele. Lastemaja pöördumisi oli 2020. aastal 428, 2019. aastal 409 (254 põhja ja 148 lõuna), 265 tüdrukut ja 137 poissi. 2018. aastal pöördus lastemaja teenusele 245 last, neist 137 juhul alustati STARi menetlus.
92. 2020. aastal käivitati andme- ja teabevahetuslahendus MIS-STAR vahel, mis aitab politsei ja lastekaitse vahel infot vahetada kiirelt ja tegevusi dubleerimata. Abivajavatest ja ohus olevatest inimestest, sh lastest, jõuab politseist info automaatselt kohalikku omavalitsusse ja LSV all kannatajatest nende nõusolekul sotsiaalkindlustusameti ohvriabisse. Andme- ja teabevahetus-süsteem loodi siseministeeriumi, politsei- ja piirivalveameti ning sotsiaalkindlustusameti koostöös ning projekti rahastati Euroopa Sotsiaalfondi perioodi 2014–2020 vahenditest.

Seksuaalvägivalda kriisiabikeskused

93. 2015. aastal alustati seksuaalvägivalda ohvrite toetamise ja juhtumite tuvastamise tõhustamist avalikkuse teavitamise ja tervishoiuasutuste teenusepakkumise valmisoleku loomise (eelkõige seksuaalvägivalda ohvritelt bioloogiliste jälgede kogumise komplektide, vastavate juhiste koostamise ning meedikutele koolituste pakkumise kaudu). Koolitused viidi läbi meedikutele,

⁶⁶ Sotsiaalministeerium 2015, avaldamata.

võtmespetsialistidele, rehabilitatsiooniteenust katsetati seksuaaltervise kliinikutes, koostati tegevusjuhised ja läbi www.amor.ee keskkonna pakuti nõustamist seksuaalvägivaldaga ohvritele.

94. 2017. aastal alustati seksuaalvägivaldaga ohvrite standardiseeritud teenuse arendamisega Sotsiaalkindlustusameti eestvedamisel. Eestis pakutakse seksuaalvägivaldaga läbielanutele sõltumata vanusest või soost kompleksset abi neljas seksuaalvägivaldaga kriisiabikeskuses ehk SAK-is. Seksuaalvägivaldaga kogunud ohvrite standardiseeritud kompleksteenuse üldeesmärk on seksuaalvägivaldaga ohvritele standardiseeritud abi osutamise koordineerimine ja arendamine valitud tervishoiuasutustes (SAKides). SAKid teevad koostööd õiguskaitse, tervishoiuteenuse osutajate ning sotsiaalvaldkonna asutustega, mh kogutakse seksuaalvägivaldaga ohvritelt ka bioloogiliste tõendmaterjali.
95. SAK-id tegutsevad neljas Eesti haiglas: Lääne-Tallinna Keskhaiglas, Tartu Ülikooli Kliinikumis, Pärnu Haiglas, Ida-Viru Keskhaiglas. Teenuste kaudu saavad seksuaalvägivaldaga ohvrid kiiret esmast abi koos nõustamise ja meditsiinilise läbivaatusega. Sotsiaalkindlustusamet katab osajaga töötavate seksuaalvägivaldaga ekspertide töökulu (2 inimest, sh üks ekspert Tartu Ülikoolist); osajaga kvaliteedikoordinaatorite tasu (kahes suuremas SAK-is 2 inimest) ning osajaga SAK koordinaatorite tasu SAK-ides (4 inimest), täiendava tasu meditsiinitöötajatele 24/7 väljakutsetel. Haiglad rahastavad haigekassa kaudu ülejäänud personalikulud, ruumi ning muu vajaliku kulu (testid jms). Justiitsministeerium rahastab iga-aastaselt bioloogiliste jälgede kogumise komplektide komplekteerimist. SAKi teenused lähtuvad standardiseeritud juhistest⁶⁷ ning protokollidest, mille on heaks kiitnud Eesti Naistearstide Selts ning Eesti Kohtuarstide Seltsi poolt.
96. SAK-ide poole pöördunute arv: 2020 – 128, 2019 – 133, 2018 – 92, 2017 – 48, 2016 – 41. Aastatel 2016-2020 abistati kokku 430 inimest, peamiselt naisi, aga ka üheksat meest.

Teenused inimkaubanduse ohvritele

97. Alates 2009. aastast on prostitutsiooni kaasatutele nõustamisteenuseid korraldanud sotsiaalministeerium, kes andis teenuse korraldamise kohustuse üle sotsiaalkindlustusametile 2019. aastal. Teenust on läbi aastate hangitud teenuselepinguga MTÜ-lt Eluliin. Prostitutsiooni kaasatutele on kolm tugikeskust kolmes linnas: Tallinnas Atolli keskus, Tartus Toome keskus, Jõhvis AVA keskus. 2016. aastal valmis MTÜ Eluliini ja TAI koostöös prostitutsiooni kaasatute (valim 151 naist) terviseuuring⁶⁸, mis näitas, et Eestis elavad prostitutsiooni kaasatud naised kannatavad keskmisest naisest enam vägivaldaga ja vaimse tervise probleemide käes; pooltel on olnud depressioon, enam kui kolmandikul ärevushäired, viiendik on proovinud endalt elu võtta. Veerand vastanutest on elu jooksul narkootikumide süstinud ja enamik on elu jooksul kokku puutunud ka vägivaldaga – ligikaudu 60% vaimse, 60% kehalise ning 50% seksuaalse vägivaldaga erinevate vormidega. Prostitutsiooni kaasatute sihtrühma suuruseks MTÜ-de ekspertarvamuse kohaselt on ca 700 – 1000 inimest, mis on mitmeid kordi vähem 2006. aastal hinnatud arvust (1000 – 4200).
98. Inimkaubanduse nõuandeliin pakub nõuandeid ja toetust nii telefoni teel kui näost näkku klientide nõustamisena alates 2004. aastast, kaua aega MTÜ Living For Tomorrow poolt korraldatuna, kuid alates 2019. aastast Sotsiaalkindlustusameti poolt teenusena. Inimkaubanduse ennetamise ja ohvrite abistamise nõuandeliini kaudu nõustatud kliente oli 2020. aastal kokku 608, enim kõnesid tehti 2019. aastal ja see tulemus sarnanes aastatega 2010-2012. Nõuandeliinile helistajad on viimastel aastatel põhiliselt välismaalased, nt 2020. aastal said abi 15 riigi (Eesti, Ukraina, Valgevene, Läti, Venemaa, Usbekistani, Kasahstani, Moldaavia, Bangladeshi, Turkmenistani, India, Nigeeria, Alžeeria, Georgia, Hiina) kodanikud.
99. Varjupaigateenust ja nõustamist täiskasvanud inimkaubanduse ohvritele on kokku kaheksa aastat pakkunud MTÜ Eluliin, kuid alates 2021. aasta maist⁶⁹ muutus teenuse osutamise korraldus ja teenuseid hakkas osutama sotsiaalkindlustusamet.

Ohvrite abistamisvõimalustest teavitamine

100. Õiguskaitseasutustega kokkupuutuvaid ohvreid teavitatakse jooksvalt ohvriabiteenustest. Ohvrite teavitamiskohustus tuleneb ka 2016. aastal jõustunud kriminaalmenetluse seadustiku muudatustest, millega uurimisasutus, prokuratuur ja kohus on kohustatud selgitama füüsilisest isikust kannatanule tema õigust pöörduda ohvriabitöötaja poole ning saada vajaduse korral ohvriabiteenuseid ja vägivallakuriteo ohvritele ettenähtud riiklikku hüvitist ning selgitama seda,

⁶⁷ [Seksuaalvägivaldaga ohvrite abistamise juhend meedikutele \(Laanpere, M. & Part, K. 2015\)](#)

⁶⁸ [„Prostitutsiooni kaasatud naiste terviseuuring“ \(2016\).](#)

⁶⁹ Pressiteade: <https://sotsiaalkindlustusamet.ee/et/uudised/alates-maist-osutab-inimkaubanduse-ohvritele-vajalikke-teenuseid-sotsiaalkindlustusamet>.

milliseid kriminaalmenetluse seadustikust tulenevaid võimalusi kannatanu turvalisuse tagamiseks saab kasutada⁷⁰. Koostatud on [kuriteoohvrite infolehed](#) erinevates keeltes, mis toetavad ohvrite informeerimist nii nende õigustest kui praktilistest võimalustest abi saada. Lisaks on õiguskaitsel, ka sotsiaal- ja tervishoiuasutustes ohvriabi infomaterjalid abiks ohvrite teavitamisel.

101. 2016. aastal koostas justiitsministeerium veebilehe „[Abiks ohvritele](#)“ ohvrite toetamiseks, kannatanute õiguste ja abivõimaluste tutvustamiseks. 2018. aastal avas Sotsiaalkindlustusamet veebilehe [palunabi.ee](#), mis koondab abivajajale info seksuaalvähivalla kriisiabikeskuste, ohvriabi kriisitelefoni, psühhosotsiaalse kriisiabi, vägivallast loobumise tugiliini, taastava õiguse kohta. Politsei- ja Piirivalveameti veebilehel on toodud [politseijaoskonnad piirkondade kaupa](#) ning märgitud Eesti kaardile lihtsustamaks abi leidmist, samuti on [prokuratuur.ee](#) veebilehel kontaktid seotud Eesti kaardiga. Nii prokuratuuri kui [kohtute veebilehel](#) on koondatud info kuriteos kannatanule.
102. Abivõimalustest teavitamine on olnud integreeritud ka erinevatesse vägivallast teadlikkuse tõstmise kampaaniatesse (vt täpsemalt peatükist 1).
103. 2019. ja 2020. aastal tehti justiitsministeeriumi eestvedamisel ettevalmistusi projekti „[Kuriteoohvrite kaitse Eestis](#)“ käivitamiseks. Aastatel 2021–2023 elluviidavat projekti rahastab Euroopa Komisjon EL-i struktuurireformi tugiprogrammist 0,5 miljoni euroga. Projekti viib ellu üle-euroopaline kuriteoohvrite katusorganisatsioon *Victim Support Europe* koos Eesti partneritega justiitsministeeriumist, politsei- ja piirivalveametist, prokuratuurist, sotsiaalkindlustusametist, sotsiaalministeeriumist, Ida-Viru Kesksaiglast ning Narva haiglast. Projekti pilootpiirkonnaks on Ida- ja Lääne-Virumaa. Kuriteoohvrite kaitse projekti eesmärkideks on parandada arusaamist sellest, mis on hetkel kuriteoohvritele nii menetluse jooksul, sellele eelnevalt kui menetluse väliselt pakutavas toes ja teenustes puudu; suurendada sidusrühmade teadmisi üksteise suutlikkusest pakkuda kuriteoohvritele teenuseid ja tuge; parandada teabe edastamist kuriteoohvritele ning teha kuriteoohvrite soovid nähtavamaks; suurendada sidusrühmade arusaamist kuriteoohvrite vajaduste kohta; parandada tugiteenustele suunamist; parandada kuriteoohvrite kogemusi ja rahulolu kuriteo ohvriks langemisest taastumisel; suurendada ühiskonna teadlikkust kuriteoohvrite õiguste ja neile kättesaadavate teenuste kohta.

Ohvrite tagasiside kogumise süsteem

104. 2019. aastal loodi justiitsministeeriumi eestvedamisel koostöös prokuratuuri, politsei, ohvriabi ning kohtutega [kannatanute tagasiside kogumise interaktiivne vestlusrobot ja statistikakeskkond](#). Tagasiside kogumise süsteem annab ülevaate, kuidas riik kannatanute kohtlemise hakkama saab ning kuidas olla enda ülesannetes parem, et taastada ohvrite heaolu ning vähendada võimalikke kahjusid nii vahetult seotud inimestele kui ühiskonnale. Kannatanute tagasiside kogumise internetipõhine lahendus puudus – eraldiseisvalt ning ühiselt mitme asutuse jaoks. Tagasiside kogumise süsteem kasutab tehisintellekti, mille abil küsitakse ankeedis vaid asjakohaseid küsimusi. See on turvaline ja ülevaatlik: igale asutusele luuakse statistiline ülevaade vastusest reaajas ning koondülevaade. Seni puudus terviklik tagasiside andmises võimalus – loodud süsteemiga on kannatanule kasutamiseks üks vestlusvorm mitme riigiasutuse ning teenuse jaoks. Tagasiside andmine võimalik igas menetlusetapis, sobival ajahetkel ning sobivast seadmest. Loodud statistikakeskkond võimaldab [analüüsida](#) rahulolu sisuteemade lõikes, asutuste kaupa ning üleselt.

2.2. Parandatakse vägivallaohvrite õiguskaitsel

Esmatasandi õigusnõustamine

105. 2015. aastal koostas Justiitsministeerium analüüsi „Riigi õigusabi süsteemi korraldamise stsenaariumid“⁷¹, mis käsitles ka esmatasandi õigusnõustamist ning millele tuginedes plaaniti reformida riigi õigusabi süsteemi.
106. Justiitsministeeriumiga koostöös pakub **tasuta õigusnõustamist (2021 aprilli seisuga) õigusbüroo HUGO.legal** Eestis elavatele inimestele (**2 tundi tasuta õigusnõustamist**). Abi saavad kõik Eestis elavad inimesed, kelle keskmine brutosissetulek on kuni 1200 eurot kuus. Õigusnõustamise teenust pakutakse veebi vahendusel ja 15-s nõustamiskohas üle Eesti. HUGO.legal haldab samuti justiitsministeeriumi toel alates 10.04.2017 [juristaitab.ee](#) veebilehte. Tasuta õigusnõustamise ning riigi õigusabiga seotud info on toodud ka [Abiks ohvritele](#) veebilehel.

⁷⁰ [Kriminaalmenetluse seadustik](#), § 8 lg 7.

⁷¹ Justiitsministeerium, 2015. [Riigi õigusabi süsteemi korraldamise stsenaariumid](#).

107. 2020. aastal koostas Advokatuur [riigi õigusabi tutvustavad infovoldikud](#). 2019. aastal korraldas justiitsministeerium [seksuaalvägivalla ohvrite õigusnõu osutaja leidmiseks konkursi](#). Toetuse eesmärk oli tagada seksuaalvägivalla ohvrite õigusnõustamine, teavitamine, esindamine ja abistamine igapäevasel ametiasutustega suhtlemisel ning asjaajamisel. Lisaks senisele riigi õigusabi võimalustele osutus tänu toetusele võimalikuks seksuaalvägivalla üleelanutele [tasuta õigusnõustamise taotlemine Eesti naiste Varjupaikade Liidu kaudu](#). Õigusnõustamist sooviv isik sai ühendust ENVL-iga kas telefoni või e-maili teel ning vastavad õigusnõustaja kontaktandmed ja juhised omakorda seksuaalvägivalla kriisiabikeskuste ja ohvriabi töötajate ning politsei kaudu. Tasuta õigusnõustamise maht inimese kohta oli viis tundi. Nõustamist pakuti 2019.⁷² ja 2020. aastal kokku 26 inimesele⁷³.

Kannatanute õigusabi ja tõhusam kaitse ahistamise ja jälitamise eest

108. 2016. aastal jõustunud kriminaalmenetluse seadustiku muudatustega⁷⁴ loodi kohustus määrata alaealisele kannatanule kriminaalmenetluses eriesindaja, juhul kui seaduslikud esindajad ei saa alaealist kannatanut huvide konfliktis tõttu esindada. Menetleja määrab riigi õigusabi korras esindaja piiratud teovõimega kannatanule, kelle huvid võivad kuriteo toimepanemise või muudest asjaoludest tulenevalt olla tema seadusliku esindaja huvidega vastuolus. Eelkõige võivad sellised asjaolud esineda seksuaalse ja peresise kehalise väärkohtlemise kriminaalasjades, kus kahtlustatav on pereliige ning seaduslikul esindajal võib olla lähedane suhe kahtlustatavaga. Menetleja peab asjaolusid hinnates jõudma järeldusele, kas lapse huvid võivad tema seadusliku esindaja huvidega kriminaalmenetluses potentsiaalselt konfliktis olla, ning sellest tulenevalt otsustama riigi õigusabi vajalikkuse. Lisaks vastuoluliste huvide olukorrale tuleb esindaja määrata kannatanule ka siis, kui laps on perekonnast eraldatud või kui tegemist on saatjata alaealisega välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seaduse tähenduses. Seega tuleb kannatanule menetleja poolt õigusabi määramist eelkõige kaaluda olukordades, kui kannatanu on süüdistatava endine või praegune pereliige või partner või süüdlasest muul viisil perekondlikus sõltuvuses olev isik, kui tegemist on olnud seksuaalvägivalla või inimkaubandusega.

109. 2016. aastal jõustunud kriminaalmenetluse seadustiku muudatustega on paika pandud, millised kaitsemeetmed peavad olema kättesaadavad kõigile kannatanutele: võimalus vältida kokkupuudet süüdistatavaga; kannatanut võib menetlustoimingul saata üks tema poolt valitud isik, kui menetleja pole sellest keeldunud. Kui tegemist on seksuaalvägivalla, soolise vägivalla või lähisuhtes toime pandud kuriteoga, võib kannatanu taotleda, et ülekuulamise viiks läbi temaga samast soost isik.⁷⁵

110. VES perioodil on lähenemiskeeldude teemal toimunud järgmised muudatused:

- ❖ 2015. aastal loodi võimalus lähenemiskeelu elektroonilise valveta kohaldamiseks, mida tänaseks on praktikas kasutatud vaid ühel korral.
- ❖ 2017. aastal koostas JuM lähenemiskeelu teemal [juhendmaterjalid](#). 2018-2019 Pärnu pilootprojektis koostas Lääne Ringkonnaprokuratuur vormi, mis hõlbustaks menetlejal hinnata ohvri vajadust lähenemiskeelu järele ja võimalike lähenemiskeelu tingimuste seadmist. Projektis katsetati ka senisest enam lähenemist, et sündmuskohalt eemaldatakse kahtlustatav ja kannatanule jääb võimalus jääda koju.
- ❖ 2020. aasta mais jõustusid KrMS muudatused, millega võimaldati edasilükkamatul juhul ajutist lähenemiskeeldu kehtestada prokuratuuri määrusega ning ilma kannatanu nõusolekuta. See võimalus loodi eelkõige juhtumite jaoks, kus vägivalla ohvri kaitseks on vajalik distantsi loomine kannatanu ja vägivallada kasutanud isiku vahel, kuid kus kannatanu ei ole haavatavas olukorras viibides võimeline andma teadlikku ja läbimõeldud nõusolekut lähenemiskeelu taotlemiseks. Prokurör peab sellisel moel ajutise lähenemiskeelu määramisest teatama kohtule kahe tööpäeva jooksul, kes otsustab kannatanu nõusolekut arvestades lähenemiskeelu lubatavaks tunnistamise. 2020. aasta lõpuks oli uut sätet kasutatud vähemalt 13 preevängivalla ohvri kaitseks.

⁷² 2019. aastal (15.07.2019 – 31.12.2019) sai õigusnõustamist kokku 13 inimest (12 naist, 1 mees). Sidevahendite kaudu saadi 16 tundi nõustamist, silmast silma kohtumisel 17 tundi. Kuus klienti said nõustamist üksnes sidevahendite kaudu. Kohtumised toimusid Tallinnas, Tartus, Jõhvis, Jõgeval, Rakveres, Paides. Kuue juhtumi puhul oli pöördumise ajaks algatatud kriminaalmenetlus.

⁷³ 2020. aastal sai õigusnõustamist kokku 13 inimest (12 naist, 1 mees). Sidevahendite kaudu saadi 8,75 tundi nõustamist, silmast silma kohtumisel 16 tundi. Kriminaalmenetlus oli nõustamise hetkeks algatatud üheksal korral.

⁷⁴ [Kriminaalmenetluse seadustik](#), KrMS § 41 lg 3¹

⁷⁵ Vt [kriminaalmenetluse seadustiku](#) § 38.

- ❖ 2020. aasta lõpus valmis Justiitsministeeriumi poolt tellitud [tsiviilõiguslike lähenemiskeeldude analüüs](#).
- ❖ Valitsus kiitis 1. aprillil 2021 heaks [kriminaalmenetluse seadustiku revisjoni eelnõu](#), millega muutub kriminaalmenetlus täielikult digitaalseks ja mis annab paindlikumad võimalused menetluse läbiviimiseks. Samuti täpsustatakse KrMS revisiooniga ajutise lähenemiskeelu kohaldamisala. Riigikogus on alanud [eelõu](#) menetlus.

111. 2020. aastal alustas siseministeerium ettevalmistustega häirenuppude süsteemi katsetamiseks, et kannatanud sõltumata menetlusest saaksid häirenupuga hädaohu korral kiiresti otseühenduse politseiga.

Välismaalasest ohvrite kodumaale naasmise toetamine

112. Perioodil 2015–2020 ei ole osalenud VARRE programmis ühtegi Politsei- ja Piirivalveameti tuvastatud inimkaubandusohvrit. Kolmandatest riikidest pärit eeldatavatele inimkaubanduse ohvritest kodanikele tagasipöördumise abi viimastel aastatel pakuti, samuti anti 2017. aastal ühele inimkaubanduse ohvrile tagasipöördumiseks toetus, kuid lõppkokkuvõttes inimene seda täielikult ei kasutanud.

Eesmärk 3: Vägivallajuhtumite menetlemine on ohvrisõbralikum

3.1. Toetatakse vägivallajuhtumite võrgustikus lahendamist

Võrgustikutöö ohvrite toetamiseks

113. 2015. aastal alustati aktiivsemalt võrgustikutöö arendamisega perevägivallajuhtumite ennetamiseks ja lahendamiseks. Perioodil 2015–2017 viidi justiitsministeeriumi ja sotsiaalkindlustusameti koostöös ja toetusel läbi võrgustikutöö koolitused igas maakonnas perevägivalla küsimustega tegelevatele spetsialistidele. Koolituste 2017. aastal tehtud analüüs näitas, et koolitused aktiveerisid kohapeal erinevate partnerite omavahelist suhtlust ning koolituse tulemusena oskasid spetsialistid olla tähelepanelikumad vägivallale viitavate märkide suhtes ning teadvustada paremini vajadust juhtumipõhise võrgustikutöö järele. Projekti tulemusena intensiivistus ohvriabitöötajate võrgustikutöö ning võrgustikku kaasati uusi partnereid.
114. 2015. aastal alustas Siseministeerium ettevalmistustega, et käivitada ESF vahendite toel projekt „Riskis olevate perede, sh lähisuhtevägivalla all kannatavate perede väljaselgitamine ning nende probleemide lahendamine võrgustikutöö meetodil“. Kuni 2023. aastani kestvat projekti viib ellu ja MARAC-e (võrgustikupõhine juhtumikorralduse mudel, mille eesmärgiks on tuvastada kõrge riskiga lähisuhtevägivalla ohvrid ning kindlustada nende kaitse mitmete asutuste spetsialistide koostöös) koordineerib sotsiaalkindlustusamet. Projekti esimestel aastatel arendati Ühendkuningriigis väljatöötatud MARAC mudeli eeskujul välja Eesti mudel: selleks tutvuti teiste riikide MARAC-i praktikaga, koostati mudeli standard, sh kohendati riskihindamise ankeeti DASH, lepiti kokku tugiisikute juhtumikorraldusse kaasamise plaanis (tugiisikute süsteem loodi 2019. a) ning telliti [juhtumikorralduse mudeli tulemuslikkuse hindamise meetodika](#). 2020. aasta lõpuks oli igas maakonnas loodud vähemalt üks MARAC, suuremates rohkem – kokku 19 MARAC-i. MARAC-is osalevate asutuste hulka kuuluvad ohvriabi ja politsei (MARAC-i eestvedajad piirkonnas) prokuratuur, naiste varjupaigad, kohaliku omavalitsuse ja lastekaitse esindajad ja aina sagedamini ka tervishoiuasutuste esindajad.
115. 2017. aasta lõpus alustati Siseministeeriumi poolt kureeritava LSV juhtrühma eestvedamisel Pärnumaal pilootprojekti, mille eesmärk oli katsetada erinevaid lähenemisi lähisuhtevägivalla (LSV) ohvrite kaitseks, sh praktikat eemaldada sündmuskohalt vajadusel vägivalla toimepanija, võimaldada ohvril saada kohest nõustamist, kaaluda igakordselt lähenemiskeelu kohaldamise vajadust. Projekt viidi läbi perioodil 15.12.17–31.03.18. Projekti olid kaasatud Pärnu linnavalitsus, Lääne prefektuuri Pärnu politseijaoskond, Lääne ringkonnaprokuratuur, sotsiaalkindlustusameti ohvriabi Lääne piirkond ja lastekaitse Lääne üksus, Tallinna vangla kriminaalhooldusosakond ning siseministeerium, sotsiaalministeerium ja justiitsministeerium. Justiitsministeerium koostas [lühianalüüsi](#) katseprojekti juhtumite menetluspraktika kohta. Sotsiaalministeerium koos politsei ja ohvriabiga tutvustas projektis katsetatud uusi lähenemisi üle Eesti kõikides maakondades 2019. aastal ning *praeguseks on katsetatud tegevused kasutusel üle-eestilise praktikana*. Projekti tulemusena loodi 2019. aasta algusest 24/7 kättesaadav ohvriabi kriisitelefoni ning koostati lähisuhtevägivalla tõkestamiseks memorandum koos tegevuskavaga aastateks 2019–2023, mille valitsus kiitis heaks 2019. aastal ning mille rakendamist koordineerib siseministeerium. Tegevuskava juhtrühma ministereeriumite asekanterite ja eri asutuste juhtide tasemel koguneb vähemalt kaks korda aastas.
116. Alates 2015. aastast toimub võrgustikupõhine koostöö seksuaalvägivalla ohvrite toetamiseks ning seksuaalvägivalla juhtumite tõhusamaks menetlemiseks õiguskaitse-, tervishoiu- ning ohvreid abistavate organisatsioonide vahel. Inimkaubanduse vastase võitluse võrgustikuna tegutseb riiklik ümarlaud, mis kohtub vähemalt paar korda aastas.

Isikuandmete kaitse alased küsimused juhtumipõhises võrgustikutöös

117. Üldjuhul tähendab juhtumipõhine võrgustikutöö, et spetsialistid puutuvad kokku ja töötlevad ka isikuandmeid ning peavad seetõttu jälgima, et oleks tagatud inimeste õigus eraelu puutumatusele. Praktikas kerkib endiselt üles küsimusi, mis peegeldavad spetsialistide ebakindlust ning vähest teadlikkust, kuidas tagada tundlike ja isikupõhiste andmete kasutamisel võrgustikutöös ja ohvrite andmete edastamisel kooskõla andmekaitse põhimõtetele. Koostatavas uues ohvriabi seaduses on sotsiaalministeeriumil kavas ohvrite andmete edastamiseks seaduslik alus selgemalt reguleerida.
118. 2016. aastal koostas AKI [juhise isikuandmete kasutamise kohta sotsiaalhoolekande- ja tervishoiusektoris](#) Juhist tutvustati VES-i võrgustikukohtumisel 24.11.2016.

119. Õiguskantsleri Kantselei on koostanud [juhendi](#) lastega töötavatele haridus-, sotsiaal-, tervishoiu- ja õiguskaitsetöötajatele, et aidata neil lapse abivajadusest teatamisel ja abistamisel järgida isikuandmete kaitse põhimõtteid.
120. 2019. aastal uuendati [inimkaubanduse ohvrite tuvastamise ja abistamise juhise](#)⁷⁶, mis seab alused koostööks ja abistamise protseduuride kohta ametkondade vahel ning kirjeldab sotsiaalteenuste suunamise ja pakkumise korraldust. Juhise koostamiseks toimusid mitmed ümarlauad ja seda tutvustati inimkaubanduse ümarlaua kohtumisel oktoobris 2019. Kasutusel on EUROPOLI koostatud [andmekaitse juhise inimkaubanduse ohvrite teemal](#).

3.2. Teise ohvristumise vältimiseks koolitatakse õiguskaitseasutuste töötajaid ja advokaate

Alaealiste erikohtlemise koolitusprogramm ja lapsesõbraliku menetluse edendamine

121. Mitmed rahvusvahelised suunised ja [Euroopa Liidu alaealiste kahtlustatavate menetlusõiguste direktiiv](#) annavad selged juhised, et lapsega õigussüsteemis töötavad spetsialistid peavad olema selleks tööks saanud erikoolituse. Ka 2018. aastal jõustunud muudatused alaealiste õigusrikkujate kohtlemise korras on samuti seadnud suuremad ootused spetsialistide teadmistele ja oskustele. Erinevad asutused on korraldanud koolitusi, et menetlejad kasutaksid oma töös rohkem lapsesõbraliku menetluse põhimõtteid
122. Lastekaitse Liit töötas 2014. aastal välja laste õiguste teemalise õppemooduli ning osales 2016.–2017. aastal rahvusvahelises [MAPChiPP projektis](#), mille raames koostati lastega töötavate lastekaitse- ja sotsiaaltöötajate, kriminaaljustiitsüsteemi, haridus- ja tervishoiuasutuste spetsialistidele välja multidistsiplinaarsed koolitusmoodulid.
123. 2015. aastal telliti justiitsministeeriumi ja siseministeeriumi koostöös „Lapse küsitlemise käsiraamatu“ uuendamine ning 2016. aastal avaldati käsiraamat elektroonselt veebis⁷⁷. 2017. aastal valmis uuendatud käsiraamatu lisatrükk. Käsiraamatut on jagatud kõigile spetsialistidele, kellel on kokkupuude hädaohus või abivajava lapsega ning vajadus lapsega vestelda või teda üle kuulata. 2018. aastal koolitas
124. Tartu Ülikool viis aastatel 2017–2019 ellu rahvusvahelise projekti [IDEA, mille eesmärk oli arendada](#) laste esindajatena tegutsevate spetsialistide teadmisi ja oskusi, et nad suudaksid aidata lastel paremini realiseerida oma õigusi ning toetada laste osalemist neid puudutavate otsuste tegemisel (Tartu Ülikool 2019).
125. Laste teadlikkuse parandamiseks on justiitsministeerium koostanud [lapsesõbraliku menetluse veebilehe ja spetsialistidele](#) erinevaid õppe- ja infomaterjale. Näiteks on koostatud [lapsesõbraliku menetluse meelespea](#) koos [õppevideoga](#) ning õppevideo [lapsesõbralikust menetlusest](#).
126. 2020. aastal alustas justiitsministeerium Norra projekti vahendite toel ettevalmistustega alaealiste erikohtlemise koolitusprogrammi koostamiseks. Koolitusprogramm õigussüsteemi vaatevälja sattunud lastega töötavatele spetsialistidele, mille koostamist veab Omanäolise Kooli Arenduskeskus, valmib 2021. aasta sügiseks. Lisaks toetatakse lähiajal Norra projekti vahenditest nii politseinike koolitusi kui SKA-s kinniste lasteasutuste ja vanglateenistuse töötajate koolitusi.
127. Riigikohtu koolitusosakond on korraldanud kohtunikele koolitusi alaealiste erikohtlemise muudatuste tutvustamiseks (2018), kinnise lasteasutuse teenuse tutvustamiseks (2020), EL-i alaealiste menetlusõiguste direktiivi tutvustamiseks ning lapse parimate huvidega arvestamiseks (2021).

Koolitused menetlejatele ohvrisõbraliku menetluse tagamiseks

128. Lähtuvalt EL ohvrite direktiivi nõuetest ning vajadusest tagada kuriteoohvrite teisest ohvristumist ennetav ning ohvreid lugupidav ning väärkas kohtlemine, koostati 2015. aastal menetlejatele, kohtunike, advokaatidele ning ohvriabitöötajatele suunatud nn sensitiivsustreeningute lähteülesanne ning koostati abistavad juhendmaterjalid politseinikele ohvrite direktiivi rakendamiseks. EL ohvrite direktiiviga ülevõtmisega seonduvad koolitused toimusid politseinikele ning prokuröridele 2016. aastal.

⁷⁶ https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/ik_juhis_2019.pdf.

⁷⁷ www.kriminaalpoliitika.ee/lapsekysitlemisekasiraamat.

129. 2016. aastal töötas Sisekaitseakadeemia välja kuriteoohvrite sensitiivse kohtlemise koolituse õppekava, mida on pakutud täiendkoolitusena politseinikele. Koolitustega on jätkatud ka 2019. ja 2020. aastal.
130. Riigikohtu koolitusosakond on korraldatud kohtunikele perevägivalla teemalisi koolitusi:
- ❖ 2016. aasta märtsis toimus kaks koolitust lähisuhtevägivalla teemal, kus käsitleti lähisuhtevägivalla teooriaid, psühholoogilisi aspekte ning vastavasisulist kohtupraktikat ja kaasusi. Lektoriteks olid Silvia Kaugja ja Andres Sild.
  - ❖ 2017. aasta märtsis toimus kaks koolitust lähisuhtevägivalla psühholoogiliste aspektide teemal. Tegemist oli 2016. aasta lähisuhtevägivalla koolituse jätkukoolitusega. Koolitusel selgitati vägivalla mõistet, inimese käitumist pärast füüsilise lähisuhtevägivalla episoodi, traumaatilist seotust ning lähisuhtevägivalla mõju lastele. Lektoriks oli Andres Sild.
  - ❖ 2018. aasta mais toimus kaks koolitust naistevastane vägivalla ja seksuaalvägivalla ohvrite kohtlemise teemal. Koolitustel leidsid käsitlemist kolm teemat: 1) 2017. aastal jõustunud karistusseadustiku jt seaduste muudatused seoses EN Istanbuli konventsiooni ratifitseerimisega; 2) Inimkaubanduse olemus, selle eri vormid ning inimkaubanduse tagajärjed ohvritele, samuti tutvustati 2017. a ohvriabi seaduse muudatusi ja ohvriabiteenuseid; 3) Seksuaalvägivalla olemus ja levik, ohvri käitumine seksuaalvägivalla toimepanemise hetkel ning pärast seda koos vigastuste tõlgendamisega ning lisaks jagati kohtunikele teadmisi seksuaalvägivalla ohvrite nõustamisest. Lektoriteks olid Anne Kruusement, Kristiina Luht, Kai Part ja Made Laanpere.

3.3. Vägivallajuhtumeid uuritakse tõhusamalt

Alaealiste õigusrikkumistele reageerimise revisjon

131. 2015. aastal koostas Sotsiaalministeerium koos partneritega alaealise mõjutusvahendite seaduse tühistamise seaduse ja sellega seonduvate seaduste muutmise eelnõu väljatöötamiskavatsuse ning esitas eelnõu kooskõlastamisele 2016. aasta suvel. SHS muudatused võeti vastu 2017. aastal ja jõustusid 2018. aastal. 2018. aastal jõustusid ka alaealiste erikohtlemisega seotud muudatused menetlusseadustikes: menetlejate võimalused kohaldada mittekaristuslikke mõjutusvahendeid laienesid, seati sisse kohustus eelistada karistusele mõjutusvahendeid, lühendati alaealiste arestikaristuse pikkust jms.
132. Justiitsministeerium koostöös Siseministeeriumiga [analüüsis](#) 2016. aastal alaealiste õigusrikkumistele reageerimise menetlus- ja karistuspraktikat. 2021. aastal valmisid justiitsministeeriumi tellitud 2018. aasta alaealiste õigusrikkujate kohtlemise muudatuste mõju hindamise analüüsid: Rakendusliku Antropoloogia Keskus (RAK) [analüüsis](#) antropoloogilise lähenemise kaudu, kuidas noored ning nende lähikondlased tajuvad, mõtestavad ja kogevad õigusrikkumisele järgnevat menetlusprotsessi; RAKE analüüsis alaealiste õigusrikkumistes menetlus- ja karistuspraktikat ning kohtueelses menetluses alaealiste hindamise küsimusi, ning EMOR viib läbi lühisekkumiste analüüsi. Kolme uuringu kokkuvõttes tekib üldpilt tänasest menetluspraktikast, osaliste kogemustest ja viisidest, kuidas tõhustada sekkumist alaealiste õigusrikkumiste puhul.
133. Alaealiste õigusrikkujate kohtlemist käsitlevate muudatuste toetamiseks valmistas Justiitsministeerium ette Norra vahendite toel elluviidava [alaealiste erikohtlemise projekti](#), mis käivitus 2020. aastal. Projektis on ette nähtud eraldi tegevused ka tõsiste rikkumiskäitumisega noorte kohtlemise viiside arendamiseks – Cynefin koolitus spetsialistidele, ringist välja mudeli (juhtumipõhine võrgustikutöö) rakendamine. 2020. aastast töötavad neljas ringkonnaprokuratuuris konsultandid, kes toetavad prokuröre võrgustikutöös, alaealiste õigusrikkujate ja nende peredega suhtlemisel, sobivate sekkumismeetmete valimisel ja teenustele suunamisel.

Ohvrisõbralik kohtlemine

134. 2016. aastal võttis Eesti üle EL ohvrite direktiivi. EL ohvrite direktiivist tulenevate KrMS muudatustega eesmärgiks oli seada kannatanute kohtlemisel kriminaalmenetluses esikohale kannatanu individuaalsust arvestav lähenemine: eesmärgiks on kannatanute õiguste parem kaitse ning nende menetlusliku seisundi tugevdamine. Muudatustega rõhutati, et 1) kuriteoohvreid tuleb tunnustada ja kohelda austavalt, diskreetselt ning professionaalselt, ühelgi moel diskrimineerimata; 2) kõigis kokkupuudetes kriminaalmenetluse raames tegutseva pädeva asutusega ja ohvritega tuleb arvestada kuriteoohvrite individuaalset olukorda; 3) kuriteoohvreid tuleks kaitsta uuesti ja korduvalt ohvriks langemise ja hirmutamise ning kättemaksu eest; 4) kannatanule tuleb tagada pädevate asutuste poolt vajalik ja arusaadav teave menetluse kohta.

135. Ohvrite direktiiviga lisandus kriminaalmenetluse seadustikku menetlejatele kohustus tagada kannatanu individuaalsete kaitsevajaduste hindamine ja kannatanule abivõimaluste tutvustamine. Samuti loodi võimalus, et lapsele võib määrata riigi õigusabi korras esindaja, juhul kui seadusliku esindaja huvid on vastuolus alaealise kannatanu huvidega. 2019. a lisandus võimalus, et isikuvastaste kuritegude ning alaealiste ja perekonna vastaste kuritegude ohver saab avaldada menetluses arvamust temale kuriteoga kaasnenud mõju kohta ning kinnipeetava ennetähtaegse vabanemise kohta.
136. 2017. aastal viis justiitsministeeriumi tellimusel RAKE läbi „[Kuriteoohvrite kaitse ja kohtlemise uuringu](#)“, milles mh küsitleti inimesi, kes on olnud kriminaalmenetluses kannatanu rollis. Uuringust selgus, et kannatanu vajaduste hindamisel ja kannatanu teavitamisel abi võimalustest ei lähtuta piisavalt kannatanu vaatest. Ohvrite arusaamist oma õigustest takistab muuhulgas juriidiline keelekasutus ning spetsialistide vähene oskus selgitada kannatanu õigusi lihtsalt ja arusaadavalt. Uuringus leiti, et vaja on muuta õiguskaitseüsteemis teabe jagamise viisi selliselt, et see jõuaks nii ohvri, tema lähedaste kui ka teiste juhtunuga seotud inimesteni. Kannatanud hindasid spetsialistide tööd üldiselt heaks. Spetsialistide poolt toodi ohvrite vajadustest lähtuvat kohtlemist pärssiva tegurina esile seda, et enda töös tuleb tegeleda palju erinevate tehniliste kitsaskohtadega nii asutusesiseselt kui ka -väliselt. Uuringus tehti ettepanek suurendada õiguskaitseüsteemi koostööd erinevate asutustega, et ohvrile kulgeks menetlusprotsess sujuvamalt.
137. Ohvrisõbralikku menetlust on arendatud juhiste, koolituste ja koostööprojektidega. 2019. aastal koostas justiitsministeerium koostöös prokuratuuri jt partneritega kannatanutele kuues keeles [infolehed](#), kannatanute parima [kohtlemise käsiraamatu](#) ning korraldas erinevatele spetsialistidele üle Eesti infopäevi ja koolitusi kannatanu parima kohtlemise teemal. Oluline on menetlejate spetsialiseerumine perevägivalda teemadel, samuti supervisioon igapäevaselt keeruliste vägivaldajuhtumitega töötavatele menetlejatele.
138. 2019. aastal loodi [kannatanute tagasiside kogumise süsteem](#). Kannatanul on võimalik anda veebipõhiselt anonüümselt eesti, vene ja inglise keeles tagasisidet, kuidas politsei, prokuratuur, kohus, ohvriabi nende abistamisega toime tulid. [2020. aastal koostatud lühianalüüs](#) annab ülevaate ühe aasta jooksul politsei, prokuratuuri, kohtute ning ohvriabi kohta kogutud tagasisidest.

Seksuaalvägivalda juhtumite uurimine

139. 2015. aastal komplekteeriti ESTL projekti raames, koostöös mitmete asutustega (sh Eesti Kohtuekspertiisi Instituut, politsei ja tervishoiuasutused) seksuaalvägivalda ohvritelt bioloogiliste jälgede kogumise komplektid. Lisaks koostati vastavad juhised komplektide kasutamiseks ning korraldati erinevaid arutelusid, et kokku leppida ohvri ning komplektide kogumise, talletamise ning liikumise protsessid, et sel viisil kogutavaid tõendeid saaks arvesse võtta kriminaalmenetluses. Projekti tulemusena saavutati komplektide kasutamiseks seksuaalvägivaldaohvrite puhul valmisolek üle Eesti.
140. [Seksuaalvägivalda ohvrite standardiseeritud teenuse](#) arendamist alustati sotsiaalkindlustusameti eestvedamisel 2017. aastal. Teenuse arendamise eesmärgiks oli võimaldada seksuaalvägivalda läbielanutele kompleksset abi neljas Eesti piirkonnas. [Seksuaalvägivalda kriisiabikeskused \(SAK-id\)](#) pakuvad neljas Eesti haiglas 24/7 abi inimestele, kes on kogenud seksuaalvägivalda viimase seitsme päeva jooksul. Loodud on SAK-e tutvustav [video](#) ning korraldatud erinevaid SAK-ide tööd tutvustavad ning seksuaalvägivalda ennetuskampaaniad⁷⁸. Samuti loodi nii SAK-ide põhised kui asutuste vahelised (sh häirekeskuse, politseiga) koostööd puudutavad juhised.
141. Seksuaalselt väärkoheldud või selle kahtlusega laste abistamise on loodud [lastemaja teenus](#), mille tagamiseks on sõlmitud peamiste koostööpartneritega⁷⁹ koostöölepped. Lastemaja lähtub enda töös ka rahvusvaheliselt koostatud lastemaja teenuse osutamise standardist⁸⁰.
142. Riigiprokuratuur on analüüsinud VES perioodil seksuaalvägivaldaga seotud menetlus- ja karistuspraktikat⁸¹ ning teinud selle põhjal ühtse menetlus- ja karistuspraktika kokkuleppeid. Registreeritud seksuaalkuritegude ning menetluspraktika ülevaateid on tutvustatud seksuaalvägivalda ohvrite teenuste juhrühmas ning töökoosolekutel. 2020. aasta analüüsis⁸² on toodud ülevaade laste vastu suunatud seksuaalkuritegude menetlemise võimekusest.

⁷⁸ [Seksuaalvägivalda lühilood ja abivõimalused](#); [Novell 1](#), [Novell 2](#).

⁷⁹ Sotsiaalkindlustusamet, Politsei- ja Piirivalveamet, Riigiprokuratuur, Eesti Kohtuekspertiisi Instituut.

⁸⁰ [Barnahusi kvaliteedinõuded](#).

⁸¹ [Lastevastastes seksuaalkuritegudes kannatanute kaitse ja ühtse karistuspraktika põhimõtted \(Riigiprokuratuur, 2017\)](#).

⁸² [„Laste vastu suunatud korduvate seksuaalkuritegude ennetamine“ \(Justiitsministeerium, 2020\)](#).

Menetluspraktika ühtlustamine

143. 2019. a suvel loodi Riigiprokuratuuris eraldi riigiprokurööri ametikoht, kes tegeleb spetsiaalselt kannatanute kaitsmise temaatikaga ning perevägivalla menetluspraktika ühtlustamisega.
144. Tagamaks ühtne praktika perevägivalla vastu võitlemisel, on nii politsei kui prokuratuur koostanud vastavad suunised. PPA uuendas 2020. aastal lähisuhtevägivalla juhtumitele reageerimise juhendit, viies politsei praktika kooskõlla kehtivate seadustega, rahvusvaheliste ja politseile pandud riigisiseste ülesannetega ning riiklikke strateegiatega. Üks peamisi juhendist tulevaid töökorralduslike muudatusi politseile on iga LSV-juhtumi korral viia läbi riskide hindamine, samuti on põhjalikumalt kirjeldatud informatsiooni kogumist ja talletamist ning koostööd teiste asutustega, sh andmete kiire vahetamise võimalusi. Praeguseks on Pärnu pilootprojektis katsetatud tegevused PPAs kehtestatud üle-eestilise praktikana.
145. 2020. aasta oktoobris toimus esimene lähisuhtevägivallale spetsialiseerunud prokuröride ümarlaud. Ümarlaua tulemusena sõnastati menetluspraktika ühtlustamiseks lähisuhtevägivallale spetsialiseerunud prokuröride [ühtse menetluspraktika kokkulepe](#).⁸³ Sarnaselt igal aastal toimuvatele alaealistele spetsialiseerunud prokuröride ümarlaudadele, on riigiprokuratuuril kavas edaspidi regulaarselt korraldada ka LSV-le spetsialiseerunud prokuröride ümarlaudu.
146. Inimkaubanduse keerulisemate juhtumite arutamiseks on paaril korral kokku kutsutud laiem võrgustik ja arutatud erinevaid lahendusviise.

3.4. Korrastatakse töövahendajate ja tööandjate tegevuse üle tehtavat järelevalvet

147. 2015. aastal sõlmiti PPA ja Tööinspeksiooni vahel koostööleping ühiste kontrollkäikude teostamiseks ja ühiskoolituste läbiviimiseks. Ühiskoolitused toimusid 2016. ja 2017. aastal neljas piirkonnas üle Eesti kaasates valdkonnas tegutsevad menetlejad politseist, tööinspeksioonist, prokuratuurist ja maksu- ja tolliametist ning korduskoolitus toimus 2019. aastal. Alates 20.01.2019 anti eraõiguslike töövahendajate ja renditööjõu vahendajate tegevuse üle riiklikku järelevalve teostamise kohustus Tööinspeksioonile, tööturuteenuste ja -toetuste seaduse (TTTS) muudatusega anti Tööinspeksioonile järelevalve õigus TTTS §-des 38 ja 39¹ sätestatud nõuete täitmise üle.
148. Alates 2017 tegeleb Tööinspeksioon lähetatud töötajate registreerimisega. Kui esitatud teadete (2017: 330; 2018: 602; 2019: 870, 2020: 544) ja lähetatud töötajate arv (2017: 1221; 2018: 2581; 2019: 3509, 2020: 1969) on aastatega olnud kasvutrendis, siis 2020. a see vähenes oluliselt COVID-19 mõjul.
149. PPA ja EMTA ühisreide on läbi viidud iga-aastaselt. Perioodil 2016-2020 kokku 475 reidi, neist 150 seotud välismaalastega, jagunedes aastate kaupa nii: 2016 100 kontrollreidi, neist 15 seotud välismaalastega; 2017 36 reidi, neist 7 seotud välismaalastega; 2018 53, neist 13 seotud välismaalastega; 2019 165, neist 38 seotud välismaalastega, 2020 121, neist 77 seotud välismaalastega. PPA koostöös EMTA ja Tööinspeksiooniga tehtud reidide üldarv perioodil 2015-2019 on 2988. 2020. aastal teostas PPA koostöös EMTA ja Tööinspeksiooniga 31 kontrollkäiku välismaalaste töötamise tingimuste ja viibimisaluste kontrollimiseks.

Eesmärk 4: Vägivalla toimepanijate kohtlemise viisid on mõjusamad ja nende retsidiivsus on vähenenud

4.1. Tõhustatakse vägivallatsejate kohtlemist kogukonnas

Pereteraapia MDFT õigusrikkumisi toimepannud noortele

150. Justiitsministeeriumi eestvedamisel hakati 2015. aastal Norra vahendite toel⁸⁴ pakkuma tõsiste käitumisprobleemidega 11-19aastastele noortele uut tõenduspõhist sekkumist „Mitme-dimensionaalne pereteraapia MDFT“, et vältida õigusrikkumisi toimepannud noorte vanglasse sattumist. Täna on sekkumisest kujunenud üks peamisi kinniste asutuste alternatiivse intensiivset tuge vajavatele noortele. Sekkumine on üle-eestiliselt kättesaadav: MDFT-d pakuvad neli sotsiaalkindlustusameti (SKA) meeskonda üle Eesti ja lisaks minimaalses koosseisus meeskond Viru vanglas ning 2018. aastast koolitati terapeute Maarjamaa Hariduskolleejumis

⁸³ <https://aastaraamat.prokuratuur.ee/prokuratuuri-aastaraamat-2020/perevagivald>

⁸⁴ Kuni 31.07.17 oli MDFT osa eelnevalt kindlaksmääratud projektist „Riskilaste ja –noorte tugisüsteemi väljaarendamine“, mida rahastati Euroopa Majanduspiirkonna (EMP) toetuste programmist „Riskilapsed ja –noored“.

(MHK)⁸⁵. Jooksvalt tegeletakse uute terapeutide koolitamisega, 2018. aastal sõlmitud MDFT meeskondade litsentside uuendamine on kavas 2021. aastal.

151. 2018. aastal toimus MDFT projektipõhiselt rahastuselt üleminek riigieelarvelisele rahastusele sotsiaalkindlustusameti eelarve kaudu. MDFT aastaelarve on viimasel kahel aastal olnud ca 650 000 eurot. Riigieelarvest rahastamisele üleminekule eelnes [MDFT tõhususe uuring](#), mille justiitsministeeriumi tellimusel viis 2017. a läbi Praxis⁸⁶. Projektijärgselt koordineerib MDFT arendamist SKA, alates 2018. aastast on sotsiaalkindlustusameti ohvriabi osakonnas töö eraldi MDFT koordinaator.
152. MDFT pereteraapias osalenud noorte arv on aasta-aastalt tasapisi kasvanud. Kui 2015. a osales MDFT-s 81 noort ja peret, siis 2018. a 167 ja 2020. a ligi 200 noort. Kui projekti perioodil oli aktiivseim MDFT-sse suunaja alaealiste komisjon, siis peale komisjonide kaotamist on aktiivsemad suunajad politsei ja prokuratuur. VES perioodil on olnud probleemiks teenusele pääsemise pikad järjekorrad, eriti kõrgema riski ja abivajadusega juhtumite puhul tuleks tagada kiirem tugi. KOV-id on tõstatanud vajaduse luua võimalus kompleksprobleemidega alaealisi varasemas eas ja otse lastekaitsest teenusele suunata.

Kinniste lasteasutuste süsteem

153. Tõsise riskikäitumisega noorte senine erikoolide süsteem on ümber korraldatud, loodud on kinnise lasteasutuste teenus ja käimas on teenuse arendamine. 2018. aastal jõustusid SHS muudatused, millega loodi õiguslik raamistik uuele kinnise lasteasutuse teenusele (KLAT)⁸⁷, mille sihtrühma moodustavad lapsed, kelle käitumine ohustab tõsiselt enda elu, tervist ja arengut või teiste isikute elu või tervist. KLAT on vanglale alternatiiviks õigusrikkumisi toime pannud alaealistele ja alates 2018. a juulist ka alaealistele vahistatutele.
154. Alates teenuse loomisest 2018. aastal on nõudlus kohtade järele olnud püsivalt suur. 2019. aasta lõpus pakkusid KLAT kohti lisaks MHK-le AS Hoolekandeteenused hallatav Rakvere Lille Kodu, kes tegeleb mõõduka ja raske intellektipuude ja käitumishäirega alaealistega ja pakub teenust kuni kaheksale noorele, Tallinnas osutab teenust Tallinna Laste Turvakeskus, kus on neli õppekohta. 2020. aasta septembris avati Hiiumaa Sotsiaalkeskuse Noortekodu (kuus kohta), kuhu saadetakse lapsed peamiselt sotsiaalhoolekande seaduse alusel ning noored, kes on vägivaldsed pigem enda kui teiste vastu. TAI rahastusel käivitus 2019. aastal Ida-Viru keskhaiglas 13-18aastastele sõltuvusprobleemidega noorukitele ravikeskus Torujõe noortekodu.
155. 2019. a alustati erinevate algatustega, et parandada kinniste asutuste tööd laste ja noorte kohtlemisel. Näiteks 2019. a lõpus algas välisvahendite toel justiitsministeeriumi poolt läbi viidav alaealiste erikohtlemise projekt, mille raames arendatakse nii kinnistes lasteasutustes pakutavaid sekkumisi kui pakutakse koolitust ja tuge asutuse töötajatele. 2019. aastal alustas sotsiaalkindlustusamet KLAT kontseptsiooni koostamist ning lisaks arendati kinnistest lasteasutustest ja vanglast vabanevate noorte jätkutuge innoprogrammi toel.

Tugi vägivallast loobumiseks

156. Loodud on erinevaid võimalusi, et saada tuge ja nõu vägivallast loobumiseks. 2020. aasta mais avas sotsiaalkindlustusamet vägivallast loobumise tugiliini 6606 077 inimestele, kes on mures enda või oma lähedase vägivaldse käitumise pärast. Tugiliinile saab pöörduda telefoni teel tööpäeviti kell 10-16, abi saab ka e-posti teel. Tugiliini nõustajad, keda hetkel on kaks, osutavad nõustamist eesti, vene ja inglise keeles. 2020. aastal tehti kaheksa kuu jooksul tugiliinile ligi 200 pöördumist.
157. 2020. aastal tegi sotsiaalkindlustusamet kaardistuse vägivallast loobumise toetamise teenustest⁸⁸. Vägivalla toimepanijatele mõeldud sekkumisi on arendatud, kuid kättesaadavust tuleb parandada ja programmide mõju täpsemalt hinnata. Eestis on kasutusel vägivalla toimepanijate toetamiseks järgmised programmid: vanglas ja kriminaalhoolduses pakutav sotsiaalprogramm „Pere- ja paarisuhte vägivalla vähendamine“⁸⁹; MTÜ Vaiter pakutavad programmid „Hoolivad isad“⁸⁹ ja „Vägivalda kasutavad naised“⁹⁰; EELK Perekeskuse⁹¹ ja MTÜ Hingekeel⁹² pakutavad sotsiaalprogrammid „Sisemine kindlus“ ja „Löömata teekond“. Sotsiaalkindlustusameti

⁸⁵ Vaata MDFT meeskondade [infot](#).

⁸⁶ „[Mitmedimensioonilise pereteraapia tõhususe uuring](#)“ (Praxis, 2017).

⁸⁷ Vt täpsemalt [kinniste lasteasutuse teenuse kohta](#).

⁸⁸ [Ülevaade vägivallast loobumise toetamise teenustest Eestis 2020. aastal](#).

⁸⁹ MTÜ VAITER. 2020. Programm „Hoolivad isad“. Veeb: <https://vaiter.ee/hoolivad-isad/>

⁹⁰ MTÜ VAITER. 2020. Programm „Vägivalda kasutavad naised“.

Veeb: <https://vaiter.ee/vagivalda-kasutavad-naised/>

⁹¹ EELK Perekeskus. 2020. Sotsiaalprogrammid. Veeb: <https://perekeskus.eu>

⁹² MTÜ Hingekeel. 2020. Programmid. Veeb: <https://hingekeel.ee/programmid/>

kaardistusest selgus, et programmides osalejate tagasiside peale sekkumist on olnud positiivne, kuid oluline on hinnata pikemaajalist mõju, samuti leida lahendused programmides osalejate poolt probleemina esile toodud jätkuteenuse vajadusele.⁹³ Sotsiaalkindlustusametil olid 2021. aasta alguses sõlmitud lepingud individuaal- ja grupinõustamise osutamiseks seitsme koostööpartneriga. KOV-ide valmisolek või võimalused erinevaid vägivaldsete ennetusprogramme või sekkumisi toetada on napid.

158. Alates 2020. aasta novembrist katsetab politsei koos sotsiaalkindlustusameti nõustajatega teenust, kus esmakordselt perevägivallas kahtlustatavana kinni peetud või üle kuulatud inimestele pakutakse võimalust rääkida enda vägivaldaprobleemist ja tutvustatakse vägivaldast loobumise tugivõimalusi ning motiveeritakse vägivalda vältima. Pilootprojekt viiakse läbi kahes suuremas linnas - Tallinnas ja Tartus. Projekti esimese kahe kuu jooksul nõustus esmase vestlusega 28 inimest ning neist enamikul jäi nõustajaga pikem kontakt.
159. Sotsiaalministeerium tegi 2020. aastal välisvahendite abil ettevalmistusi vägivalda toimepanijatele mõeldud uute sekkumiste arendamiseks ja 2021. aastal töötab MTÜ Eluliin välja seksiootjatele mõeldud uue sotsiaalprogrammi. Sotsiaalprogrammi eesmärk on pakkuda seksiootjatele teadmisi inimkaubandusest, inimõigusest, tervishoiust ja muudest sotsiaalsetest aspektidest, mis on seotud seksi ostmisega. Seksiootjatele pakutakse individuaalset nõustamist seksi ostmisest loobumiseks.
160. KOV-ide ja erinevate spetsialistide teadlikkuse tõstmiseks olemasolevatest sekkumistest korraldas justiitsministeerium koostöös sotsiaalkindlustusameti jt partneritega 2018. aastal 11 Eesti maakonnas nn [teenuste messid](#)⁹⁴. Teenustest teadlikkuse tõstmise piirkondlikke seminare on kavas korrata 2021. aasta sügisel.
161. Loodud on paindlikum õiguslik raamistik süüdlase mõjutamiseks kogukonnas. Kohtueelses menetluses on laiendatud kohustuste kataloogi, mida menetluse lõpetamisel võib prokuratuur kuriteo toimepanijale, sh ka vägivalda toimepanijale määrata. Alates 2019. aasta juulist saab menetluse lõpetamisel KrMS § 202 alusel kohaldada alkoholi tarvitamise keeldu võimalusega kontrollida keelu täitmist elektroonilise valve seadmega ning samuti lisandus asjakohase vabakohustuse määramise võimalus. 2018. aasta muudatustega laiendati alaealise toimepanija korral kohaldatavate kohustuste kataloogi.
162. Programmikohustuse määramise võimalust kasutatakse menetluses aina enam nii noorte vägivaldaprobleemide kui perevägivalda korral, et parandada teo toimepanija oskusi kontrollida paremini oma käitumist, arendada sotsiaalseid oskusi ning kujundada hoiakuid. Näiteks kriminaalmenetluse lõpetamisel on sotsiaalprogrammi kohustusena KrMS § 201 alusel määratud alaealistele pereteraapiat MDFT, agressiivsuse asendamise treeningut ART-i, programme Murdepunkt ja Puhas tulevik. 2019. a määrati nt lähisuhtes kehalise väärkohtlemise toimepanijatele KrMS § 202 alusel kohustusi osaleda paarisuhtevägivalda vähendamise programmis, vanemluse toetamisele ja peresuhete parandamisele suunatud programmides⁹⁵. Seni on programmis osalemist kaetud projektide raames, osaliselt psühholoogilise nõustamise raames (nt kui osaletakse perena) või süüdlase enda poolt. Programmide kättesaadavus on piirkonniti ebaühtlane. Üldjuhul on probleemiks programmide kehvem kättesaadavus väiksemates linnades ja maakohtades, samuti programmide alustamise ebaregulaarsus.

Õigusrikkujate vaimne tervis

163. 2018. aastal justiitsministeeriumi tellitud ja Praxise poolt läbi viidud [tõsiste käitumisprobleemidega lastele suunatud teenuste analüüsist](#) selgus, et psüühikahäired (sh sõltuvusprobleemid) on tõsiste käitumisprobleemidega laste seas pigem reegel kui erand ning tänased tõsiste käitumisprobleemidega lastele pakutavad teenused ei ole sobivad psüühilise erivajadusega lastele, kelle käitumine on sageli äärmiselt vägivaldne, raskesti mõistetav ja ettearvamat. Oskamatust selliste lastega toime tulla on tunnistanud ka spetsialistid. Arvestades üldist psühhiaatrilise ravi piiratud kättesaadavust, on vajadus psühhiaatrilise ravi teenuse integreerimiseks kõikidesse mitmekomponendilistesse teenustesse nii haridus-, sotsiaal- kui õiguskaitseüsteemis. Selleks, et tõhustada kogukondlike sekkumisvõimaluste pakkumist, soovitati kaaluda alaealiste kriminaalhoolduses perepõhise juhtumikorralduse rakendamist.
164. 2020. aasta alguses valmis justiitsministeeriumil koostöös Tartu Ülikooli teadlaste ja psühhiaatritega [õigusrikkujate vaimse tervise uuring](#)⁹⁶. Uuringu eesmärgiks oli anda ülevaade

⁹³ Kass, V. (2020). Ülevaade vägivaldast loobumise toetamise teenusest Eestis 2020. aastal.

⁹⁴ Vt täpsemalt: <https://www.kriminaalpoliitika.ee/et/noorte-oigusrikkujate-ja-soltlaste-abistamiseks-moeldud-teenuste-mess>.

⁹⁵ Tamm, K. (2020). [Kehaline väärkohtlemine lähisuhtes: Menetlus- ja karistuspraktika 2019](#).

⁹⁶ [Õigusrikkujate vaimse tervise häirete uuring \(Justiitsministeerium, 2019\)](#).

kinnipidamisasutustes viibijate vaimse tervise diagnoosidest, kirjeldada tänaseid sekkumisvõimalusi ning pakkuda välja lahendused vaimse tervise häiretega õigusrikkujate kohtlemiseks kriminaaljustiitsüsteemis eesmärgiga vähendada korduvkuritegevust. Vaimse tervise häirega õigusrikkujate puhul tuleb arvestada mõlemat tegurit, nii tervist kui kriminaalsust ning kohtlemised peavad olema suunatud mõlemale.

165. 2020. aasta sügisel tellis Justiitsministeerium Tartu Ülikooli RAKE-lt uuringu, et saada ülevaade teistes riikides kasutatavatest vaimse tervise häirega õigusrikkujatele mõeldud kogukondlikest programmidest ning luua sekkumise esialgne prototüüp.

Sekkumised seksuaalhäbelise käitumisega inimestele kogukonnas

166. Eestis ei ole veel kujunenud ühiskondlikuks normiks seksuaalhäbelise käitumise korral ennetavalt nõustamisele ja ravile pöördumine. Loodud on uusi abivahendeid laste ja noorte seksuaalkäitumise hindamiseks ning nõustamisteenuseid, kaardistatud teenusepakkujaid üle-eestiliselt ning arendatud sihtrühma ravi ja nõustamisega tegelevate spetsialistide ning asutuste vahelist koostööd.
167. 2016. aastal korraldati Põhjamaade Ministrite Nõukogu ja justiitsministeeriumi koostöös Põhja-Baltimaade konverents seksuaalkäitumisprobleemidega inimeste ravi ja nõustamise teemal. Konverentsi videosalvestus⁹⁷ on kasutatav koolitusmaterjalina.
168. Koostatud on infomaterjal⁹⁸ teenusepakkujatest, kuhu saab ravile või nõustamisele pöörduda seksuaalkäitumise probleemidega inimene. Infomaterjal on kättesaadav veebis ja ka voldikutena ning jagatud erinevatele õiguskaitseasutuste spetsialistidele ja tervishoiutöötajatele, kes ravi sihtrühmaga võivad kokku puutuda.
169. 2015. aasta juunist pakkus madala läve nõustamisteenust seksuaalhäbe nõuandetelefon STOPP⁹⁹, mis käivitati Norra finantsmehhanismi programmi „Kodune ja sooline vägivald“ raames. Projekt aitas Eestil realiseerida Euroopa Nõukogu Lanzarote konventsiooni ratifitseerimisega võetavaid kohustusi, sh tagada, et isikutel, kes kardavad, et nad võiksid toime panna mõne konventsiooni kohaselt sätestatud kuriteo, on vajaduse korral juurdepääs kuritegude toimepaneku ohu hindamiseks ja ärahoidmiseks ettenähtud sekkumisprogrammidele või -meetmetele.
170. Varasema amor.ee veebinõustamise keskkonna asemel on loodud seksuaaltervis.ee veebinõustamise võimalus, mis tagab lihtsa ligipääsu nõustamisele pöördumiseks inimestele, kes tunnevad, et nende seksuaalkäitumine valmistab neile muret.
171. Viljandi haiglas on loodud seksuaalkäitumisalase nõustamise kabinet. Kompetentsikeskus pakub alates 1. märtsist 2017 nõustamist ning ravi seksuaalkäitumisprobleemidega meestele ja naistele, nii isepöördujatele kui kriminaalhooldusalustele, kel on nõustamise või ravi läbimise kohustus käitumiskontrolli osana. 2019. aastal toimusid justiitsministeeriumi tellimusel kaks koolitus teemal „Ravi ja nõustamine seksuaalkäitumisprobleemide korral“.
172. Alates 2019. aastast on Viljandi haiglas põhimõtteline valmisoleku pakkuda Rockwoodi grupiprogrammi¹⁰⁰ piisava arvu grupiprogrammi sobivate klientide olemasolul. Sama programmi viiakse läbi Tartu vanglas seksuaalkuritegude toimepanemise eest karistust kandvatele kõrge riskiga kinnipeetavatele.
173. Seksuaalkäitumisprobleemidega isikutele mõeldud ravi ning nõustamise teemal on pakutud mitmeid koolitusi vaimse tervise, kriminaalhoolduse, õiguskaitse, ohvriabi ning teiste sihtrühmaga kokku puutuvate tegevusvaldkondade spetsialistidele.

4.2. Tõhustatakse vägivaldsete kohtlemist vangla- ja kriminaalhooldussüsteemis

Kinniste asutuste sotsiaalne kliima

174. 2018. aasta sügisel viis Turu-uuringute AS justiitsministeeriumi tellimusel läbi küsitlusuuringu Tallinna, Tartu ja Viru vanglates, eesmärgiga saada ülevaade kinnipeetavate hinnangutest vanglate sisekliimale. Uuring hõlmas kõiki Eesti vanglaid, sealjuures eraldi Viru vangla noorteüksust. Pea kõigi vanglaelu aspektide hindamisel olid kinnipeetavad suhteliselt kriitilised,

⁹⁷ [Konverentsi „Treatment and rehabilitation of sexual offenders: Nordic-Baltic Dialogue Expert Round Table Seminar“ salvestus \(2016\).](#)

⁹⁸ [Ülevaade seksuaalkäitumisega seotud ravi ja nõustamise teenusepakkujatest \(aprill 2021\).](#)

⁹⁹ Vt [STOPP nõuandetelefoni info.](#)

¹⁰⁰ Tugevustel põhinev seksuaalkurjategijate ravi. Tegemist on avatud, pidevalt läbiviidava grupiga, kus iga liige saab grupiga jooksvalt liituda ning kui keegi programmi läbib või katkestab, siis võetakse uus klient asemele.

mistõttu jäid hinnangud kõigis dimensioonides enamasti keskmisele/neutraalsele tasemele või olid negatiivsed.¹⁰¹

175. 2015. aastal alustas justiitsministeerium koostöös Hollandi Leideni Kõrgkooli teadlastega (Peer van der Helmi uurimisrühm) [laste elukeskkonna \(sotsiaalse kliima\) uurimist kinnistes noorte asutustes](#). Uuringuga hõlmati Tallinna laste turvakeskus, Viru vangla noorteüksus, Maarjamaa hariduskolleegeiumi Emajõe ja Valgejõe õppekeskused ning Harku vangla. Hollandlaste koostatud hindamisinstrumendi abil viidi läbi kolm mõõtmist: mais 2015, detsembris 2015 ja oktoobris 2016. Uuringu peamised soovitusel Eesti asutuste töötajatele seisnesid suurema kontakti soosimise vajaduses personali ja noorte vahel. Oluliseks peeti stabiilset päevarutiini, aga ka paindlikkust noorte eluolu korraldamisel. Riskidena nimetati personali nappust ja kiiret vahetumist, mis laste puhul tähendab stabiilsuse puudumist. Kui uuringu esimeses etapis hinnati kahe asutuse olukorda kriisilähedaseks, siis teises etapis oli selliseid asutusi üks.¹⁰²

Alaealiste kohtlemine vanglasüsteemis

176. Alaealiste arv vanglas on märkimisväärselt vähenenud. Kui 2015. aasta lõpu seisuga viibis vanglas 24 alaealist vangki, siis 2020. aasta lõpus peaaegu viis korda vähem - 5. 2018. aasta alaealiste õigusrikkujate kohtlemise muudatustega seati sisse kohustus eelistada alaealiste puhul mõjutusvahendeid.

177. Sotsiaalprogrammid vanglasüsteemis alaealistele on olemas, ent vajavad kaasajastamist ja napib tuge vaimse tervise probleemidega noortele.

- ❖ Vanglas pakutakse alaealistele kümnet erinevat sotsiaalprogrammi või sekkumist, neist aktiivsemalt sõltlastele mõeldud Eluviisi treeningut ja MDFT-d.
- ❖ Justiitsministeeriumi tellimisel viidi 2018. aastal läbi analüüs tõsiste käitumis-probleemidega laste teenuste kohta. Analüüsist selgus, et mitmed vanglateenistuse poolt pakutavad programmid võivad olla sisuliselt aegunud ja vaid paari programmi puhul on läbiviijatele tagatud meetodiline tugi¹⁰³.

Perevägivalda toimepanijate kohtlemine vanglasüsteemis

178. Justiitsministeeriumi [2020. a analüüs](#)¹⁰⁴ näitas, et enimregistreeritud perevägivaldakuriteos (lähisuhtes kehaline väärkohtlemine) süüdimõistetule määratakse sagedamini karistuseks tingimisi vangistus koos käitumiskontrolliga (42%), ligi neljandikku (23%) karistatakse reaalse vangistusega ning käitumiskontrolli kohustusteks määratakse enamasti sotsiaalprogrammis osalemise kohustus ja alkoholi tarvitamise keeld.

179. Perevägivaldas süüdimõistetud isikute käitumiskontrolli rakendamisel näeb kriminaalhoolduse standard¹⁰⁵ ette teatud erisused. Peamiselt puudutavad need vägivalda toimepanija kohtlemistaset, registreerimiskohustuse intensiivsust, kannatanu informeerimist süüdlase hooldusaluseks võtmise kohta ning ametiasutuste koostöö ja infovahetuse mudeli MAPPA kohaldamist perevägivalda eest süüdimõistetute suhtes.

180. Justiitsministeerium koos ohvriabiga viis 2020. aastal läbi kolm piirkondlikku võrgustikuseminari, et tõsta kriminaalhooldajate teadlikkust perevägivaldast ja arendada perevägivalda ohvrite kaitseks koostööd ohvriabiga.

Seksuaalkurjategijate kohtlemine vanglasüsteemis

181. 2016. aastal valmis „[Seksuaalkurjategijate kompleksravi analüüs](#)“, mille eesmärgiks oli hinnata, milline on olnud seksuaalkurjategijate karistus- ja kohtlemispraktika alates seksuaalkurjategijate kompleksravi võimaldava karistuse alternatiivi lisandumisest karistusseadustikku 2013. aastal, tuua välja probleemkohad praeguses süsteemis ning pakkuda lahendusi seksuaalkurjategijate retsidiivsuse ja kahjude vähendamiseks¹⁰⁶. 2013. aastal jõustunud muudatuse eesmärgiks oli vähendada korduvkuritegevust läbi süüdimõistetud isikule vangistuse alternatiivina ravi pakkumise.

¹⁰¹ Turu-Uuringute AS, 2018. [Vanglate sisekliima uuring](#).

¹⁰² [Salla, J. \(2016\). Väljast suletud, seest avatud: retsidiivsuse vähendamine noortele mõeldud kinniste asutuste abil. Sotsiaaltöö, 2016-3.; Peer van der Helm et al. \(2017\). Living Group Climate in Estonian Prisons and Secure Facilities for Adolescents and Young Adults.](#)

¹⁰³ [„Tõsiste käitumisprobleemidega lastele suunatud teenuste analüüs“ \(Praxis, 2018\).](#)

¹⁰⁴ https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/kriminaalpoliitika/files/elfinder/dokumendid/menetlus-ja_karistuspraktika_lahisuhtes_kehalise_vaarkohtlemise_juhtumites_veebi_0.pdf

¹⁰⁵ Vt täpsemalt: https://www.vangla.ee/sites/www.vangla.ee/files/elfinder/dokumendid/krh_standardid_muudetud_marts_2019.pdf

¹⁰⁶ [„Seksuaalkurjategijate kompleksravi analüüs“ \(Justiitsministeerium, 2016\)](#)

2015. aasta lõpu seisuga oli seksuaalkurjategijate kompleksravi kohaldatud kahele isikule. Enne eelnõu jõustumist nähti vajadust ja võimalust pakkuda ravi ligi 10 isikule aastas. Seega pole meede soovitud mahus rakendunud.
182. 2016. aastal valmis analüüs „[Seksuaalkuritegusid toime pannud alaealistele mõeldud erisekkumise vajaduse ja võimaluste analüüs](#)“, mille eesmärk oli kirjeldada seksuaalkuritegusid toime pannud alaealiste sihtgruppi, hinnata nende suhtes rakendatavaid sekkumisi, tuua välja rahvusvaheliselt tunnustatud praktika ning teha soovitusi seksuaalkuritegusid toime pannud alaealiste kohtlemiseks Eestis.
183. 2015. aastal võeti vanglasüsteemis kasutusele MAPPA¹⁰⁷, mis on suure riskiga seksuaal- ja vägivallakuritegusid toime pannud kriminaalhooldusaluste retsidiivsuse vähendamiseks loodud ametiasutuste koostöö ja infovahetuse mudel. 2021. a on kavas täiendavalt analüüsida MAPPA rakendamise praktikat Eestis lähtuvalt MAPPA kontseptsioonist, Eesti vajadustest korduvate lastevastaste seksuaalkuritegude ennetamisel ning teiste riikide praktikast.¹⁰⁸
184. Lastevastastes seksuaalkuritegudes süüdimõistetutele ravi ja sekkumiste pakkumine vanglas lähtub Tartu vangla kinnitatud seksuaalkurjategijate kohtlemise kontseptsioonist, mida uuendati 2017. aastal. Kriminaalhoolduses tegelevad seksuaalkurjategijatega ametnikud, kes on läbinud sekkumisprogrammi „Uus Suund“ koolituse. Praktikast on vajalik täiendavalt panustada ametnike koolitusse, ametkondade vahelise koostöö meetmete praktika ja mõju analüüsi ning keskkonna muutmisesse aktiivses sekkumises olevatel kinnipeetavatel, et lastevastaste seksuaalkuritegude toimepanijate retsidiivsust vähendada¹⁰⁹.
185. Kuni 2019. aastani oli vanglas karistust kandvatel kinnipeetavatel võimalik osaleda individuaalses sekkumisprogrammis „Uus Suund“, mida on võimalik pakkuda ka teo toimepanemise või seksuaalkäitumisprobleemi eitajatele. „Uus Suund“ on väheintensiivne individuaalne sekkumisprogramm madala või keskmise riskiga seksuaalkurjategijatele. Sama programmi pakuti ka kõrge riskiga seksuaalkurjategijatele, kuid sihtrühma vajadustele vastav programm seni puudus. Alates 2019. a lõpust on Tartu vanglas kasutusel kõrge riskiga seksuaalkurjategijatele mõeldud intensiivsem ning mahukam grupiprogramm „Rockwood“.
186. 2020. a valmis „[Laste vastu suunatud korduvate seksuaalkuritegude ennetamise analüüs](#)“, mille eesmärgiks oli mh teha ettepanekuid seksuaalkurjategijate kohtlemiseks vanglasüsteemis ja vanglast vabanemisel, et ennetada laste vastu suunatud korduvaid seksuaalkuritegusid.

---

¹⁰⁷ Asutuste ja spetsialistide pidev infovahetus tagab uue kuriteo riskitegurite varasema ja objektiivsema tuvastamise, mis võimaldab olukorra kontrollimiseks sekkuda varem ja tõhusamalt. Koostööraamistikku on eelkõige kaasatud vangla, kriminaalhooldus, politsei, omavalitsuse sotsiaal- või lastekaitsetöötajad ja ohvri abistavad organisatsioonid.

¹⁰⁸ „[Laste vastu suunatud korduvate seksuaalkuritegude ennetamine](#)“ (Justiitsministeerium, 2020).

¹⁰⁹ Võttes aluseks „Kriminaalpoliitika põhialustest aastani 2030“ eelnõu põhimõtetele, Rahvusvahelise Seksuaalkurjategijate Ravi Assotsiatsiooni täiskasvanud seksuaalkurjategijate ravi ning kohtlemise juhendi põhimõtetele, ning Laste kaitset seksuaalse ärakasutamise ja seksuaalse kuritarvitamise eest käsitlev Euroopa Nõukogu konventsioonile (nn Lanzarote konventsioon).